

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**ФАКУЛЬТЕТ ПЕДАГОГІКИ, ПСИХОЛОГІЇ
ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА МЕТОДИКИ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ
ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРОЦЕСІ ТВОРЧОГО
РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ**

**Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)**

Виконала:

*студентка 6 курсу, 631 групи
спеціальності 013 «Початкова
освіта»*

Німачук Олександра Олексіївна

Керівник: кандидат педагогічних
наук, доцент **Богданюк А.М.**

**До захисту допущено
на засіданні кафедри
протокол № 6 від 22 листопада 2022 р.**

Зав. кафедрою _____ проф. Романюк С.З.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ТВОРЧОМУ РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	6
1.1. Творчий розвиток молодших школярів як актуальна проблема в психолого-педагогічних дослідженнях учених	6
1.2. Характеристика змісту та рівнів творчого розвитку учнів початкових класів	12
1.3. Особливості творчого розвитку молодших школярів у процесі проєктної діяльності	20
Висновки до розділу 1	32
РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРОЦЕСІ ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	34
2.1. Характеристика педагогічних умов використання проєктної діяльності у процесі творчого розвитку молодших школярів	34
2.2. Дослідження процесу використання проєктної діяльності у процесі творчого розвитку молодших школярів	46
2.2.1. Виявлення рівня сформованості творчих умінь та навичок молодших школярів у процесі проєктної діяльності	46
2.2.2. Аналіз дослідження та опис результатів формування творчості в учнів початкових класів засобом проєктів	58
2.3. Методичні рекомендації щодо підвищення ефективності проєктної діяльності у процесі творчого розвитку молодших школярів	64
Висновки до розділу 2	70
ВИСНОВКИ.....	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	75
ДОДАТКИ.....	82-100

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сьогодні, в умовах активного впровадження в практику новітніх ідей та завдань Нової української школи гостро стоїть питання про удосконалення навчально-виховного процесу. Навчання учнів початкової школи повинно бути спрямоване не тільки на засвоєння знань, а й на практичне їх застосування. При цьому варто не забувати про особистісний розвиток учня, виховання в нього бажання вчитися самостійно, критично мислити та аналізувати отриману інформацію. Учні початкових класів в силу вікових особливостей ще не володіють, або ж володіють не в достатній мірі цими навичками та вміннями. Перед педагогами нині стоїть завдання так організувати навчально-виховний процес, щоб навчати та виховувати особистість, здатну до критичної самооцінки, саморозвитку та самовдосконаленню.

Для гармонійного поєднання всіх цих особливостей вчителям варто урізноманітнити уроки новітніми методами. На сучасному етапі більш актуальним в навчально-виховному процесі стає використання в навчанні методів, які формують уміння самостійно здобувати знання, робити висновки. В останні роки цю проблему в початковій школі вирішують, зокрема, через організацію проєктної діяльності. Варто звернути увагу на метод проєктної діяльності, який завдяки своїй структурі та особливостям проведення в повній мірі забезпечує виховання та розвиток цих якостей за умови дотримання всіх вимог до його проведення.

Над вивченням проблем проєктної діяльності працювали: Д. Дьюї, Селістен Френ, С.Т. Шацький та інші. Учені розробили план роботи над проєктною діяльністю, її класифікацію, особливості застосування в початковій школі. На жаль, без уваги науковців лишилось впровадження методу проєктної діяльності у розвиток творчості учнів сучасної

початкової школи. Сучасні українські вчені підсумували та удосконалили метод проєктної діяльності, визначили особливості цього методу, його зміст, описали роботу вчителя щодо підготовки проєктних завдань, визначення проблеми проєктної діяльності тощо. Розвиток даної проблеми стоїть на місці – методична скарбниця поповнилась роботами на тему використання та розвитку методу проєктів. Такі видатні вчені, як Г.О. Руських, Є.С. Полат, О.І. Пометун цікавляться використанням в урочний час. Вивченням методики проєктів в позаурочний час займались Є. С. Цикало, А. М. Чайка, М. Ф. Ширшина.

Вивченням стану використання проєктної діяльності в початковій школі цікавились дослідники О.М. Ворожейкіна, А.Г. Капля. Наукові дослідження вчених Т.Е. Веденеєвої, Ю.В. Момот, М.Б. Павлової, Н.І. Шиян та інших акцентують увагу на цілісності, комплексності та системності впровадження проєктних технологій.

Водночас учені залишили поза увагою особливості впровадження проєктної діяльності на уроках та в позаурочній діяльності та її вплив на творчий розвиток молодших школярів. Актуальність і практична значущість обраної проблеми, наявність суперечностей і зумовили вибір теми наукового дослідження: *«Педагогічні умови використання проєктної діяльності у процесі творчого розвитку молодших школярів»*.

Мета дослідження: теоретично дослідити педагогічні умови використання проєктної діяльності у процесі творчого розвитку молодших школярів.

Завдання дослідження:

✓ виявити та розкрити теоретичні основи й особливості використання проєктної діяльності у процесі творчого розвитку учнів початкової школи;

- ✓ проаналізувати педагогічні умови застосування проєктної діяльності у процесі творчого розвитку молодших школярів;
- ✓ виявити рівень сформованості творчих умінь та навичок молодших школярів у процесі проєктної діяльності;
- ✓ розробити методичні рекомендації для вчителів початкових класів щодо застосування проєктної діяльності у творчому розвитку учнів початкової школи.

Об'єкт дослідження: творчий розвиток учнів початкової школи.

Предмет дослідження: педагогічні умови використання проєктної діяльності у творчому розвитку молодших школярів.

Теоретичне значення дослідження. Представлено теоретико-методичні настанови щодо використання проєктної діяльності у процесі творчого розвитку молодших школярів.

Практична значущість дослідження. Матеріали та результати дослідження можуть бути використані вчителями загальноосвітніх навчальних закладів для розвитку творчих здібностей молодших школярів, викладачами закладів вищої освіти у підготовці майбутніх фахівців початкової ланки освіти.

Апробація результатів дослідження. За результатами дослідження здійснено виступ на міжнародній науково-практичній студентській конференції (квітень 2022 р.) та опубліковано тези на тему: «Навчальні проєкти у творчому розвитку молодших школярів».

Структура та обсяг дослідження включає: вступ, два розділи, висновки до розділів, загальні висновки, список використаних джерел та додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ

ВИКОРИСТАННЯ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У ТВОРЧОМУ РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

1.1. Творчий розвиток молодших школярів як актуальна проблема в психолого-педагогічних дослідженнях учених

Педагогічна майстерність розглядається в ролі досконалого, творчого виконання вчителем професійних функцій на рівні мистецтва, результатом чого є створення оптимальних психологічно-соціальних умов для розвитку кожного школяра, становлення високого рівня інтелектуального розвитку, виховання кращих моральних якостей, духовного збагачення учнів. «Педагог, який прагне до майстерності, має проводити навчально-виховну роботу на рівні мистецтва, тобто вміло, вправно, оскільки вона скерована на формування особистості вихованця».

Саме на вище зазначеному в свій час наголошував К.Д. Ушинський, коли писав: «Усяка практична діяльність, що прагне задовольнити вищі моральні і взагалі духовні потреби людини, тобто ті потреби, які належать виключно людині і становлять виключно риси її природи, це вже мистецтво. У цьому розумінні і педагогіка буде, звичайно, вищим з мистецтв, бо вона прагне задовольнити найбільшу з потреб людини і людства – їхнє прагнення до вдосконалення в самій людській природі, не до вираження досконалості на полотні або в мармурі, а до удосконалення самої природи людини – її душі і тіла, а вічно передуючий ідеал цього мистецтва є довершена людина» [84, с. 68].

Самовдосконалення є обов'язковою умовою майстерності. Педагогічна підготовка вчителя формується і розвивається відповідно до його творчої діяльності, дослідницької та перетворювальної діяльності в

навчально-виховному процесі. Тому творчому вчителю ще не час стати вчителем, але необхідною умовою педагогічного руху вчителя є його творчість. Рівня майстерності вчитель досягає лише педагогічною творчістю і обов'язково через усвідомленість, наполегливість, працьовитість, долаання труднощів, перетворення умінь у навички, тобто накопичення досвіду, з часом [17, с. 119-123].

Поняття продукту педагогічної творчості різне для педагогів. Сьогодні вже вирішено питання правового визнання наукових і освітніх фактів. Виявлено понад 30 видів наукової та освітньої продукції. Серед них такі як «поняття», «система», «алгоритм», «закономірність» тощо. Науково-методичні праці можна віднести до вчених-практиків і лікарів. Необхідно стимулювати науково-дослідницьку роботу вчителів, забезпечувати практичну теоретичну та наукову роботу, яка, безумовно, повинна буде зростати в галузі наукової, теоретичної та методичної підготовки вчителів, їх ефективної діяльності.

Перехід від нормативного до відкритого навчання загострив проблему професійної підготовки педагога до впровадження педагогічних технологій. Більшість педагогів не готові до зміни власної позиції у відносинах з учнем (від авторитарного управління до спільної діяльності і співтворчості), до переорієнтації з репродуктивних навчальних завдань на продуктивну і творчу діяльність.

Деякі педагоги очікують універсальний метод навчання, який відповідає сучасним науковим знанням. Разом з тим, цілісність і багатомірність освітнього процесу, його відкритість передбачає постійний творчий пошук педагога, його власний творчий розвиток, спрямованість професійної діяльності на творчий розвиток учня.

При цьому суттєво змінюється роль і місце педагога в освітньому процесі: від транслятора знань і способів діяльності він стає проєктною

діяльністю індивідуальної траєкторії інтелектуального і особистісного розвитку тих, кого навчає. Саме ця ідея знаходить своє активне відтворення у розробці особистісно зорієнтованих педагогічних технологій. Такі педагогічні технології легко вписуються у реальний навчальний процес, є гуманістичними за своєю філософською і психологічною суттю, глибоко моральними, забезпечують розвиток активності, самостійності учнів, їх уміння працювати в колективі, спілкуватися, бути доброзичливими, надавати допомогу іншим.

Важливою проблемою педагогічних технологій, яка очікує від науковців і практиків свого вирішення, є забезпечення цілісного педагогічного впливу, зорієнтованого не на окремі якості особистості, а на структуру особистості в цілому, оскільки «...ефективність педагогічної технології значною мірою визначається інтеграцією психологічних і педагогічних факторів, які впливають на процес навчання, з внутрішньою структурою особистості учня, з його індивідуальними можливостями і загальною спрямованістю» [19].

Таким чином варто виділити декілька видів діяльності вчителя на уроці, які вважають сприятливими для творчого розвитку школярів:

- «діяльність, яка залучає учнів до процесу навчання та сприяє розумінню ними важливості для розвитку особистості;
- прискорення діяльності, спрямовуючи учнів на досягнення мети і результату, спрямовує їх увагу на зміст і значення виконуваної ними творчої діяльності;
- діяльність, яка вирізняє кожного учня, впливає на різні рівні здібностей учнів, не обмежує їх у часі, спонукає кожного до відповіді;
- діяльність, що встановлює колективну творчу організацію діяльності учнів як групу форм творчої навчальної діяльності;

- діяльність, яка організовує контроль і оцінювання діяльності учнів» [23, с. 15].

При застосуванні творчих завдань досягається значний ефект щодо оптимального поєднання фронтальних форм роботи з груповою роботою «за варіантами», коли учні виконують самостійну роботу відповідно до власних можливостей. Це призводить до значного підвищення рівня навчальних досягнень та рівня розумового розвитку учнів. Водночас такий навчальний заклад має і свої недоліки у формуванні творчої особистості учня.

Суть в тому, що відкритий поділ дітей за рівнем інтелектуального розвитку негативно позначається на формуванні достатньої Я-концепції. У сильного може сформуватися Я-концепція з підвищеною самооцінкою, зневажливе ставлення до «слабкого», тут – низька самооцінка, втрата бажання вчитися [2].

Тому для підвищення творчих здібностей учнів ефективними є різні види навчальної діяльності, які ефективно використовуються у формуванні в учнів системи інтелектуальних і практичних умінь та включають такі основні етапи:

- початковий етап – учні здобувають необхідні знання і вміння, а потім ставлять завдання для їх застосування – учень самостійно розв'язує задачу, визначаючи відповідні «судження» та «помилки» та способи дій. Ця організація організована на основі першого виду діяльності (за П.Я. Гальперіним і Н. Ф. Талізінюю);

- другий етап полягає в тому, що учням пропонуються інструкції до дії в скінченному вигляді (наприклад, у вигляді алгоритму дій) – учень виконує всі операції та дії відповідно до конкретних вказівок, інструкцій і досягає мети діяльності. Ця дисципліна знаходиться в другому виді дії, відповідно до якого вона організована;

- третій етап – підсумковий – учні озброюються загальним способом дій, за допомогою якого вони самостійно і свідомо визначають послідовність дій, орієнтири розв'язування задачі.

У практичній діяльності педагоги, як правило, здійснюють навчання першому та другому видам організованої діяльності. Навчання за третім типом, яке в основному відповідає вимогам підвищення творчих здібностей учнів, їх підготовка сприяє застосуванню набутих знань і методів роботи в нестандартних практичних ситуаціях, майже не реалізується в школах [3].

На даному етапі розвитку суспільства завданням системи освіти стало виховання творчої особистості, незалежної від мислення, генерування ідей і задумів. Мовляв, випускники шкіл, які приходять на роботу, ще не можуть вирішити свою проблему, не вміють системно мислити, легко перемикаються з одного виду діяльності на інший. Їм не вистачає творчої уяви, ініціативи, вправності.

Виникає закономірне питання про походження креативності та можливі ефективні шляхи стимулювання розвитку цієї риси особистості у сучасних школярів. Відомо, що в дитинстві ми мислимо творчо. Кожна ситуація нова для нас вимагає нового рішення. Але потроху ми обмежені, і забуваємо, що ми є продуктивною людиною, і наслідуємо усталені стереотипи протягом усього життя.

Багато дослідників намагалися створити теорію креативності, але їхні підходи та трактування суттєво різняться. Над цим питанням дискутували філософи, психологи, педагоги. Більшість авторів сходяться на тому, що творча особистість має вищий рівень знань, що тяжіє до нового, оригінального.

Для творчої особистості творча діяльність є життєвою необхідністю, а творча манера поведінки особливо актуальна. Він характеризує творчу

особистість і головним фактором є наявність творчих здібностей, які розглядаються як психологічні здібності кожної людини, так і боязнь творчої діяльності та умова для її здійснення.

Вітчизняні та зарубіжні дослідження існують у великій кількості рівнів системи освіти, готовність виконувати типові види діяльності, відтворювати наукові матеріали. Кількість людей, які можуть подолати стереотипи, порівнюється з тими, хто може працювати лише за шаблонами. У зв'язку з цим постало питання пошуку ефективних способів розвитку творчої думки. Його врахування при створенні техніки передбачає особистість творця, в основі якої лежить концепція певних ідей.

Творча особистість має внутрішні задатки, які контролюють її творчу діяльність, тобто дослідницьку та перетворювальну діяльність, яка не стимулюється ззовні. Творча особистість має високий рівень знань, тягу до нового й оригінального, вміє відкидати буденність, одноманітність. Отже, потреба у творчості є потребою життєвою.

У шкільній практиці (у методиці навчання) учнівської молоді думка Леонтєва полягає в тому, що «...дітей потрібно оберегати від спроб і помилок, щоб їх не було, щоб їх менше запам'ятовував учень і менше допускав. З точки зору психології, ця думка може існувати лише у відношенні до матеріалу, який базується в основному на механічній пам'яті. Але більша частина матеріалу переважно базується на логічно-словесній пам'яті слів, тому не варто лякатися, якщо вчасно звертати на них увагу і знати причини, що призводять до цього» [34, с. 15].

Школярі, які навчаються лише на позитивних прикладах, мають більше шансів зробити поспішні висновки, у них менш розвинене критичне мислення. На додачу – страх помилки перешкоджає активності мислення, перешкоджає польоту творчості, фантазії та розвитку уяви [26].

Засвідчено досвід багатьох вітчизняних і зарубіжних фахівців щодо вірогідності успішного формування якостей творчої особистості учнів. Саме для учням необхідно надати найбільші можливості перевірити себе у творчості, і почати треба із найпростіших обов'язків. Освіта має бути перш за все основана на матеріалі програмному. Окремі науковці вважають, що це має бути матеріал з математики, а за потреби і за спеціально побудованою системою робіт. Навчальний процес займає чималу частину життя людини, тому найважливіше – починати з раннього віку, особливо під час навчання у початковій школі розкривати творчий потенціал учня, розвивати його й особливо – підтримувати. Саме для цього важливими є професійні та індивідуальні якості вчителя.

1.2. Характеристика змісту та рівнів творчого розвитку учнів початкових класів

Моделі творчого процесу висувають певні вимоги до викладання та вибору теми, до організації творчої навчальної діяльності. Вимоги до проектування технології навчання предмету, яка може сприяти підвищенню ефективності розвитку творчих задатків учнів, можна виділити такі:

- Програма навчання повинна містити детальне і поглиблене вивчення основних питань, понять і аргументів, які сприяють розвитку трансформативного дослідницького стилю мислення;
- навчальний предмет має забезпечити засвоєння якісних базових знань, умінь і навичок;
- навчальний предмет повинен передбачати розвиток різноспрямованих думок і навичок їх практичного застосування, дозволяючи переосмислювати набуті знання і генерувати нові ідеї;

- предмет навчання має надавати учням можливість отримувати нову інформацію, залучати їх до самостійного здобуття знань;
- матеріально-технічне забезпечення навчального процесу, доступність і вільне користування студентами відповідними літературними, науковими та навчальними джерелами;
- заохочення в процесі навчання суб'єкта ініціативи та самостійності в навчанні та розвитку;
- приділення особливої уваги заходам з формування в учнів виконавської та практичної діяльності;
- допомога в процесі викладання предмету розвитку свідомості та самосвідомості учнів, усвідомлення ними зв'язку з іншими людьми, природою, культурою;
- оцінювання викладання предмету, згідно запропонованих вимог.

Основним інтересом у творчій діяльності навчання є, перш за все, його зміст. Для того, щоб аргументи мали стимулюючу дію, необхідно відповідати кільком вимогам принципів пізнання (науковість, пов'язаність з життям, систематичність і послідовність тощо). Існують також деякі спеціальні способи посилити ефект контенту, створити новинки або творчі ситуації в команді. Учитель спрямовує увагу учнів на богословські питання в науках, на найбільші відкриття в науці і техніці, на питання культури, мистецтва і сучасної літератури, на питання культури, мистецтва і літератури [6, с. 149-157].

Експерименти психологів підтвердили гіпотезу про те, що можливості дитячого інтелекту набагато більші, ніж вважалося раніше. Колектив дослідників під керівництвом В. В. Давидова і Д. Б. Ельконіна довів можливість формування елементів теоретичного мислення в молодшому шкільному віці. Однак орієнтація на більш ранній розвиток абстрактного мислення не скасовує ролі наочності, конкретного знання, а

також значення інших способів мислення. Якщо мислення учнів ще не досягло того рівня узагальнення, який необхідний для розуміння нового матеріалу, необхідно закріпити цей матеріал, щоб були встановлені всі необхідні зв'язки. Форма конкретизації залежить від характеру засвоєння знань, але без тієї чи іншої форми конкретизації не може бути повного розуміння знання і пов'язаного з ним розвитку абстрактно-теоретичного мислення.

Для організації інституційного процесу, який сприяє розвитку творчих здібностей учнів, можна ефективно використовувати навчально-творчу діяльність.

Відмінність навчальної роботи від навчально-творчої полягає в тому, що вони виступають тут як специфічна форма організації навчального матеріалу, яка, крім засвоєння певних знань, дозволяє розвивати особистісні якості інтуїтивного мислення учнів.

Інституційна функція, як форма організації навчального матеріалу, передбачає активність студента після того, як сформовані цілі та умови роботи.

Навчально-творча функція – «це форма організації навчального матеріалу, за допомогою якої вчитель створює для учнів творчу ситуацію, прямо чи опосередковано визначає мету, умови та вимоги до творчої діяльності, в якій активно засвоюють учні. знань і вмінь, розвивати власні творчі здібності» [45, с. 21].

Вона передбачає навчально-творчу діяльність учня на двох рівнях: постановка проблеми та її вирішення.

Спрямованість навчального процесу на творчий розвиток учнів значною мірою залежить від ефективного використання змісту навчальної діяльності для організації творчої навчальної діяльності. Аналіз та виявлення можливостей змісту навчального матеріалу кожного предмета

стану компонента навчального плану для розвитку творчих здібностей учнів;

- введення до компоненту шкільної програми додаткових курсів, що заповнюють прогалини у розвитку особливих якостей творчої особистості. Вимоги до технічного прийому розробки навчальної теми, який може бути використаний для розвитку учнів, буде опубліковано таким чином:

- «навчальні матеріали повинні виходити за зміст отриманих загальних програм;

- мають високий ступінь узагальненості;

- система учнів повинна враховувати інтереси, стиль і рівень навчання з них;

- залишати учням можливість глибше досліджувати суть певної теми» [5, с. 67-74].

Завдання розвитку творчих здібностей учня не включено як самостійну частину навчального процесу. Процес навчання будується як за формою, так і за змістом на основі потреби в досягненнях. Творчий потенціал учителя, як зазначає Н. Н. Поташник, має бути спрямований на формування творчої особистості учня. Водночас важливо підготувати вчителя до методів і навичок стимулювання творчої праці учнів у школі. Під нею розуміється творча активність учнів у процесі навчання, така діяльність учителя, яка покликана створити мотивацію до творчої діяльності та підвищити наявність творчої активності в конкретному документі до необхідної та достатньої; тобто забезпечити виконання конкретних цілей, поставлених інструктором, і поставлених завдань.

Водночас творча активність учнів полягає в умінні змінювати речі навколо себе відповідно до своїх потреб, інтересів, цілей навчального процесу, вона проявляється в активній, напруженій діяльності, яку

необхідно застосовувати для домінування та створення знань, умінь і навичок.

Основні критерії включення творчих проявів учнів на урок:

- уміння викласти проблему або побачити суть поставленого перед ним творчого завдання;
- в головному і найбільш значущому світлі, самостійно розв'язуючи і даючи завершене вирішення грані;
- уміння виходити за межі завдання, перетворювати завдання на стимул.

Щодо стимулювання продуктивної діяльності учнів існують різні думки:

- звертати увагу на сукупність методу, за допомогою якого отримано рішення;
- учні не обмежуються перевіркою способів розв'язання, головне – це вміння знайти задачу та запропонувати питання;
- розглядати нові ідеї як основний «продукт» уроків творення;
- навчитися накопичувати та обробляти інформацію;
- виховання індивідуальних творчих якостей, серед яких найважливішим є обдумування думок, тобто вміння протистояти інерції мислення [4, с. 101-109].

Методи і прийоми розвитку креативності учнів розглядалися в працях таких авторів: Г.С. Альтшуллера, А.В. Антонова, Г.Я. Шуллера, Г.Я. Шевченка, В.А. Моляко, А.І. Половинкіна, В.В. Рибалко, В.А. Семиченко, С.А. Сисоєвої, А.Ф. Есаулова та інших.

Виділяють такі основні методи і прийоми стимулювання творчої діяльності учнів;

- хвилююча турбота, творча турбота;
- цікаві аналогії;

- умови для створення емоційного переживання;
- шкільні ігри;
- створення умов з вибором;
- використання питань, що стимулюють більш високий рівень процесу мислення;
- підвищення стимулюючої дії навчальних матеріалів.

Видатний вітчизняний педагог В.О. Сухомлинський наголошував, що творча робота вчителя полягає насамперед у тому, щоб навчити дітей мислити, що це головна сторона освітньо-виховного процесу.

Науковиця Сисоєва С.А. оприлюднила психолого-педагогічні умови, що сприяють творчій активності та розвитку творчих здібностей дітей та самореалізації особистості в освітньому процесі, а саме:

- «Шукаємо учнів для реалізації свого творчого потенціалу в навчально-виховному процесі: в школі та в позакласній роботі (в гуртках, факультативах за інтересами, на індивідуальних консультаціях з предметів, у сценках тощо) до самоствердження учня, розвитку у нього почуття самоповаги»;
- «сприяння самовизначенню кожного учня в усіх сферах шкільного життя через кожен вибір»;
- «старанне дослідження педагогами та психологами значущих для учнів видів діяльності та забезпечення можливостей для самовизначення, самоствердження та досягнень учнів власними силами»;
- «створення творчої атмосфери, здорового морально-психологічного клімату в учнівському колективі на засадах педагогічної співпраці»;
- «режим масового спілкування вчителя з учнями, свобода творчих дискусій, обміну думками; розвиток культури спілкування в навчанні»;

- «інтенсифікація освітнього процесу для створення умов для самореалізації учнів у вільний від навчання час, робота над підвищенням загального рівня культури учнів»;
- «відповідне схвальне оцінювання творчих робіт учнів, позитивні зрушення в їх розвитку, схвалення результатів»;
- «об'єктивне оцінювання знань, умінь і навичок учнів за 12-бальною шкалою»;
- «уміння вчителя помітити і розпізнати неповторну творчу індивідуальність кожного учня»;
- «забезпечення матеріально-технічної бази для налагодження навчального процесу»;
- «забезпечення соціального захисту студентів» [Сисоєва, с. 176-177].

Велика роль у розвитку творчої особистості учня належить іграм нового типу – іграм, які втілюють сам процес творчості, у процесі якого створюються сприятливі умови для розвитку творчих здібностей дітей. Такі ігри називають навчальними. На відміну від традиційних форм і методів навчання, в основі яких лежать «лівопівкульні» логічні операції – аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, класифікація, систематизація тощо, активні форми і методи, до яких належать навчальні ігри, спрямовані на психологічне розкріпачення. «правої півкулі», несвідома обробка інформації, розвиток інтуїції, стимуляція «огляду», натхнення. Створюючи атмосферу співробітництва, воно відіграє ключову роль у процесі формування творчої особистості учня. Слід враховувати, що взагалі немає дітей, у яких однаково розвинені всі творчі якості. Тому в групу для вирішення творчих завдань із психолого-педагогічних досліджень необхідно обирати учнів, які доповнюють один одного. Якщо творча група дітей формується випадково, то вона втрачає свою мислительну панораму. Крім того, при організації творчої навчальної

діяльності учнів необхідно враховувати, що творчі групи є кращими за кількісним складом, оскільки кількість груп у розв'язанні творчих завдань не завжди переходить у якість [16]. Підготовка вчителя до використання дидактичних ігор у навчальному процесі включає наступні етапи:

- підбір іграшок, які за формою і матеріалом найбільш вдало відповідають певній темі;
- розподіл ігор на окремі теми вивчення навчального матеріалу;
- контент розвитку гри;
- виготовлення (за потреби) ігрових матеріалів;
- розробка місії та визначення часу, необхідного для гри;
- використання ігор у навчальному процесі;
- аналіз наслідків і коригування ігор.

Розвиваючі ігри сприяють розвитку різноманітних інтелектуальних якостей, а саме:

- «увага, пам'ять, особливо зорова;
- вміння отримувати зразки, класифікувати та систематизувати матеріали;
- уміння складати;
- вміння знаходити помилки та невдачі;
- місцеве представництво;
- уміння передбачати наслідки власних дій тощо» [34, с. 23].

Основною особливістю розвиваючих ігор є те, що при їх застосуванні один із принципів навчання – від простого до складного – поєднується з принципами творчої роботи – незалежно від сил, темпу дій. За таких умов учень може наблизитися до вдосконалення свого таланту. Розвиваючі ігри, які можна використовувати для нестандартної діяльності з дошкільниками та в позакласній роботі з учнями молодшого шкільного віку в працях Б.П. Нікітіна, який довів, що розвиваючі ігри можна

використовувати для розвитку дітей з раннього віку та оприлюднити особливості навчання гри для дітей [12, с. 5-12].

1.3. Особливості творчого розвитку молодших школярів у процесі проєктної діяльності

У сучасному світі підростаючому поколінню все частіше доводиться зіткнутися з проблемою пошуку інформації та критичного ставлення до неї. Видатний педагог Василь Сухомлинський говорив: «Важливим завданням навчально-виховної роботи сучасної школи є те, щоб знання, які опановують учні, не залишилися мертвим вантажем в їхніх головах, а ставали засобом громадянської активності» [75, с. 42]. Саме для цього зараз розробляються різноманітні методи навчання учнів початкової школи. Одним із сучасних та найбільш популярних є метод проєктна діяльність. Він допомагає учням розвивати увагу, мислення в тому числі і критичне, уяву, посидючість, відповідальність тощо.

Багато вчених приділяли чимало уваги розвитку проєктної діяльності та досягли в цьому напрямку значних результатів. Джон Дьюї створив прагматичну концепцію, яка стала теоретичною основою методу проєктної діяльності: «Діяльність учня має бути спрямована на формування його мислення, в основі якого лежить його власний досвід» [12, с. 42]. Вчений стверджував, що «єдиний шлях, яким дитина може усвідомити свою суспільну спадщину – це надання їй можливості виконувати ті основні типи діяльності, які роблять цивілізацію тим, чим вона є» [12, с. 42]. Він підкреслював, що дорослий повинен керувати і спрямовувати діяльність дитини, її розумовий розвиток. Виконувати це можна через ретельний відбір навчального матеріалу. Такий відбір має певну педагогічну умову – зв'язок з досвідом дитини на самому початку навчання і поступове

цілеспрямоване розширення цього досвіду через ретельно відібраний зміст навчання.

Інший американський вчений Кілпатрик У.Х., який був учнем Д. Дьюї, дотримувався думки, що основою шкільних програм має стати дослідницька діяльність учнів. Дитина повинна сама хотіти дізнатися щось нове, в протилежному випадку навчання не матиме результату. Учений дає таке визначення терміну «проектна діяльність»: «Проектна діяльність – це цільовий спосіб ставитись до дітей таким чином, щоб пробуджувати в них все найкраще, а потім дозволяти їм повірити у себе якомога сильніше» [45, с. 23]. Педагог запропонував розробляти програму безпосередньо під час навчального процесу, тоді ця програма стане відображенням уже отриманих дітей про навколишню дійсність і тих знань, які вони ще прагнуть отримати. Кілпатрик розробив свою класифікацію проектної діяльності:

- ✓ Творча (продуктивна) проектна діяльність;
- ✓ Споживча проектна діяльність;
- ✓ Проектна діяльність вирішення проблеми;
- ✓ Проектна діяльність – вправа;
- ✓ Фізико-математична проектна діяльність;
- ✓ Технічна проектна діяльність.

Значних результатів у розвитку методу проектна діяльність досяг Е. Паркхерст. Він розробив свій так званий «Дальтон-план» у 1919. Суть цього плану полягала в тому, що кожен учень працював за своїм індивідуальним планом або ж проектною діяльністю. Через певний проміжок часу учень повинен був відзвітувати перед керівником про виконання проектної діяльності.

Французький педагог Селістен Френ також зробив значний вклад у запровадження методу проектна діяльність. На його думку варто було

організувати процес навчання таким чином, щоб учні набували необхідні знання та навички безпосередньо у процесі виконання практичних завдань проєктної діяльності.

Радянські вчені початку ХХ століття теж були зацікавлені у розвитку цього методу. Під керівництвом педагога С. Т. Шацького у 1905 році педагоги розробляли та намагалися впроваджувати проєктно діяльнісні методи. На жаль на той час метод «проєктна діяльність» не мав достатньо міцної теоретичної основи та підготовлених фахівців, які б вміли працювати з проєктної діяльністю. Тому практичне запровадження згодом перетворилось на вирішування виробничих проблем і у 1931 році метод «проєктна діяльність» було заборонено, а радянська школа повернулася до класно-урочної системи.

Розвиток суспільства, вимоги педагогів щодо реформ системи освіти сприяли відродженню методу «проєктна діяльність». У 60-ті роки ХХ століття поновились робота над удосконаленням та впровадженням методу проєктна діяльність у навчанні.

У 1910-ті роки американський професор Коллінгс першим у світі запропонував класифікацію навчальних проєктна діяльність:

1. «Проєктна діяльність ігор» – дитячі заняття (різноманітні ігри, народні танці, драматичні постановки і т. ін.), що мали на меті участь у груповій діяльності.

2. «Екскурсійна проєктна діяльність» – спрямовані на вивчення дітьми проблем, пов'язаних з природою і суспільним життям.

3. «Оповідна проєктна діяльність» – участь у яких давала можливість отримувати задоволення від розповіді різноманітної форми – усної, письмової, вокальної (пісня), художньої (картина), музичної (гра на піаніно) та ін..

4. «Конструктивна проектна діяльність» – передбачали виготовлення конкретного, корисного продукту (наприклад, виготовлення клітки для кролів, годівниці для пташок)» [21, с. 28].

Такі сучасні українські дослідники, як І. Єрмаков, О. Коберник, О. Савченко, В. Тименко, А. Цимбалару в своїх працях дійшли до висновку, що проектна діяльність сприяє розвитку в учнів творчості, самостійності тощо. Завдяки методу «проектна діяльність» можна встановити новий тип відносин між учнями та вчителем на основі співпраці.

Кожен науковець, який працював з методом «проектна діяльність», або ж зіткнувся з ним у своїй професійній діяльності, визначив поняття «проектна діяльність» по своєму. Наприклад Є. Полат розглядає цей метод (за умови, якщо він застосовується в межах певного предмета), як «сукупність прийомів, операцій оволодіння деякою галуззю практичного або теоретичного знання, тієї чи іншої діяльності; шлях пізнання, спосіб організації процесу пізнання» [57, с. 33].

Інший вчений, М. Запрудський визначає його як «систему навчально-пізнавальних прийомів, які дозволяють розв'язати певну проблему в результаті самостійної і колективної діяльності учнів». С. Шишов теж дав своє визначення, він трактує це поняття як «діяльність учня, в процесі якої під керівництвом учителя створюються матеріальні та духовні цінності, які мають певну новизну, причому проектна діяльність виконується від ідеї до її повної реалізації» [12, с. 3].

Німецький педагог А. Флітнер визначав проектну діяльність, як навчальний процес, в якому обов'язково беруть участь серце, руки і розум. Іншими словами, самостійне розуміння набутої інформації відбувається через призму особистісного відношення до неї і оцінку результатів в кінцевому продукті.

Провідний вчений-теоретик Є.С. Полат, розкрив суть методу «проектна діяльність» такими словами: «Метод проектна діяльність передбачає певну сукупність навчально-пізнавальних прийомів, що дозволяють вирішити певну проблему під час самостійних дій з обов'язковою презентацією результатів. Якщо говорити про метод проектна діяльність, як педагогічну технологію, то вона передбачає сукупність дослідницьких проблемних методів, творчих за своєю діяльністю» [22, с. 272].

Дослідники Ю.Л. Хотунцев, О.А.Козина разом з іншими співавторами під поняттям «проектна діяльність» розуміють самостійну творчу роботу, що включає план, який формується і уточнюється протягом періоду виконання проекту. Тематика проектної діяльності повинна бути неодноманітною, розвивати творче та критичне мислення, навички дослідження, вміння поєднувати знання та навички здобуті на інших предметах.

Такі дослідники, як О. Рибіна, Н. Пахомова, О. Ільяшев, В. .Копилова, І. Соловійова, І. Чечель у своїх працях розглядають метод «проектна діяльність», як технологічну діяльність. Технологія «проектна діяльність» передбачає, перш за все, розв'язання учнями певної проблеми. Розв'язкою цієї проблеми слугує певна сума знань, яку в подальшому вони вільно можуть використовувати на уроках.

Деякі вчені вважають проектну діяльність методом, який відносять до продуктивних методів навчання. Зокрема такої думки дотримуються І. Бем та Й. Шнайдер, інші вчені ж відносять його до евристичного методу (А. В Хуторський, наприклад).

Метод дослідницько-пошукової діяльності молодших школярів покладено в основу проектного навчання діяльності, сенс якого полягає у створенні умов для засвоєння учнями початкових класів самостійного творчого розвитку в процесі реалізації завдань початкової школи..

Головною метою діяльності в школі є розвиток, уміння кожного учня визначати і досягати вищої мети праці та знаходити шляхи її досягнення; уміння домовлятися про розподіл ролей і обов'язків у спільній діяльності; здійснювати взаємну конструктивну силу; вирішувати конфлікти, враховуючи інтереси сторін; співпрацювати

Ініціювання дії виступає як можливий засіб вирішення нагальних проблем: учні часто не вміють перетворювати інформацію на знання, здійснювати цілеспрямовані запити; Велика кількість інформації не веде до системних знань; безтурботність дітей, мотивація особистісного зростання, наприклад, самостійного отримання нових знань; основний вид діяльності студента — генеративний, що продукує відкинуті життям знання.

У початковій школі закладаються основи активності учня, які поступово розвиваються і поглиблюються в процесі навчання, у міру зростання учня і усвідомлення ним своїх професійних, соціальних і громадянських потреб і обов'язків. У пунктах викладено принципи проектної діяльності молодших школярів. Проектне навчання створює необхідні деталі для ключової компетентності та незалежності учнів у розумінні нового, стимулюючи їхню природну допитливість та творчість.

Часто в розмові про організацію дослідницької та проектної діяльності доводиться спостерігати неоднозначність розуміння понять «проектна робота» і «дослідницька діяльність».

Сьогодні виникає термінологічне питання – відкритим для дитячої діяльності залишається питання співвідношення понять «проект» і «дослідження». На практиці одну і ту ж роботу можна назвати і проектно-

дослідницькою, з іншого боку, іноді проектно-конструкторські роботи дітей не приймаються до розгляду на різноманітних науково-дослідницьких конференціях та конкурсах, якщо вони не містять елементів дослідження.

Діяльність учнів – це загальнонавчальна, пізнавальна, творча або дитяча діяльність, яка має спільну мету, складається із прийомів, способів дій, спрямована на досягнення спільного результату діяльності. Необхідною умовою проектної діяльності є наявність попередньо розроблених уявлень про кінцевий продукт діяльності, етапи проектування (розробка концепції, визначення цілей і завдань проекту, наявних і оптимальних ресурсів для діяльності, створення план., програма і порядок діяльності по реалізації проекту) і реалізацією виконання, між його осмисленням і відображенням результатів своїх дій.

Проектування та діяльність дослідження – це діяльність із проектування власне дослідження, що означає визначення цілей і завдань, принципів вибору методів, планування ходу дослідження, прогнозування очікуваних результатів, оцінку виконання дослідження, визначення необхідних ресурсів. Це організаційна основа для навчання.

Психологи М. Н. Скаткін і І. Я. Лернер зазначає, що дослідницький проект дії передуює дії, оскільки остання складніша. Дослідження, яке обговорюється, має можливість учня обирати мету дослідження, організувати свою роботу та оцінювати її результати, цілі проекту визначає вчитель. Крім того, деякі автори відносять дослідження до комплексної ролі молодіжної діяльності, яка також може включати елементи творчої, професійної та лідерської ідентичності.

Проект як форма організації навчальної діяльності є способом досягнення дидактичної мети шляхом детальної розробки проблем. Воно повинно завершитися відчутним результатом, наприклад, перформансом, святом, картиною, малюнком тощо. Пропозицію можна створити за

допомогою різноманітних методів, включаючи використання генеративних, евристичних та ефективних досліджень. Але часто дизайн створюється тільки одним методом, наприклад, можна використовувати тільки творчі методи і немає наукових досліджень.

Отже, проектований метод - це спосіб досягнення дидактичної мети через точну розробку значущої для учнів проблеми, вирішення якої має призвести до реального, відчутного, практичного, передбачуваного ефекту.

Тобто, діяльність з проектування як форма управління діяльністю школярів з різних досліджується в різних методах і методах навчання. Водночас проектуюча діяльність як метод навчання відрізняється від методу дослідження ступенем самостійності дитини.

Цілі проектної діяльності:

Освітня ціль:

- активізація та адаптація знань, отриманих школярами при вивченні даного сайту;
- систематизація знань;
- ознайомлення з колом матеріалів, що виходять за рамки шкільної програми;
- розвиток уміння міркувати в контексті теми самостійно досліджувати, аналізувати, порівнювати, робити висновки;
- добирати й упорядковувати матеріал, узагальнюючи його;
- використовувати ІКТ при підготовці результатів навчання; публічно представити результати дослідження.

Виховна ціль:

- створення затребуваного іншими продукту.

Тож, учені дотримуються думки, що основним принципом «проектної діяльності» є опора на інтереси сьогодення, що повинно бути вихідним принципом навчання. Робота над проектною діяльністю – це,

перш за все, практика особистісно орієнтованого навчання з урахуванням пізнавальних інтересів для учнів та пошук балансу між навчальним процесом й інтересами учнів для вчителя.

Проектна діяльність – метод навчання, оснований на постановці соціально значимої мети і її практичному досягненні.

«Метод проектна діяльність – це педагогічна технологія, орієнтована не на інтеграцію фактичних знань, а на їх використання і здобуття нових (іноді і шляхом самоосвіти)», визначає О. Рибіна [24, с. 46-49].

Автор педагогічного словника С. Гончаренко в свою чергу дає таке визначення методу «проектна діяльність»: «Це організація навчання, коли набуваються знання і навички у процесі планування й виконання практичних завдань» [3, с. 376].

Проектна діяльність – це спосіб, шлях навчання; це сам процес створення проекту його учасниками.

Проектну діяльність можна визначити як активну творчу діяльність учнів, що має конкретну мету, визначену структуру, спрямовану на отримання заздалегідь прогнозованого продукту.

Структура проектної діяльності – послідовність етапів навчальної проектної діяльності. Обов'язково включає в себе постановку соціально значимої проблеми, планування діяльності, пошук необхідної інформації, виготовлення з опорою на неї продукту, презентацію продукту, аналіз і оцінку проведеної проектної діяльності.

Складовими проектної діяльності є такі компоненти як:

- «питання проектної діяльності – питання, на які потрібно відповісти учасникам проектної групи, щоб достатньою мірою усвідомити і розкрити тему проектна діяльність»;

- «результат – відповідь на питання проектної діяльності»;

- «презентація – це форма подання інформації як за допомогою різноманітних технічних засобів, так і без них» [33, с. 37].

Проектну діяльність можна класифікувати за певними ознаками (Таблиця 1.1 «Класифікація проектної діяльності»; див. додаток А).

Отож, розкриємо особливості та рівень застосування методу «проектна діяльність» у процесі творчого розвитку учнів початкової школи.

На сьогоднішній день метод «проектна діяльність» починає активно впроваджуватись в українські школи. Розробляються та втілюються в життя десятки ідей та методик, навчальних посібників щодо реалізації цього методу в Новій українській школі.

Зокрема варто звернути увагу на такий навчальний предмет, як «Літературне читання». Цей предмет є складовою освітньої галузі «Мова і література» і супроводжує учнів протягом всього навчання в початковій школі. На уроках літературного читання вчитель формує уміння і навички, що допомагають учням в опануванні практично всіх навчальних предметів, які вивчаються протягом навчання в школі. Основною метою уроків літературного читання є розвиток творчості дитячої особистості засобами дитячої діяльності та формування читацької компетентності.

Для реалізації цієї мети уроки (наприклад, літературне читання) містять в собі такі завдання:

1. Пізнавально-інформаційні (розширення знань про оточуючий світ за допомогою літературних творів);
2. Навчальні (формування необхідних навичок читання та спілкування, умінь аналізувати, порівнювати літературні тексти);
3. Розвивальні (розвиток мовлення учнів, творчої літературної діяльності школярів, уваги, мислення, пам'яті, спостережливості,

узагальнювати, доводити, встановлювати причиново-наслідкові зв'язки, навичок самостійності і самоконтролю);

4. Виховні (виховання любові до рідного краю, традицій, мови, формування в учнів морально-етичних цінностей).

Для досягнення мети ці завдання повинні реалізуватися комплексно на кожному уроці. У процесі навчання відбувається становлення та розвиток дитини-читача, яка здатна до самостійної творчої читацької діяльності, здійснюється її всебічний розвиток та формування моральних та етичних принципів, виховується любов до мистецтва слова.

Для того, щоб становлення дитини-читача пройшло успішно варто звертати увагу і на вікові особливості учнів. Оскільки для молодшого віку характерні слабкий розвиток самооцінки, критичного мислення, навички пошукової діяльності тощо, вчителю потрібно дуже уважно ставитись до вибору теми «проектна діяльність», підбору інформації та прийомів роботи. Не варто обирати багато складної інформації, вимагати детального її вивчення та досконалих знань з теми «проектна діяльність».

Такі високі вимоги можуть заплутати учнів і кінцевий результатне відповідатиме меті. Обираючи для учнів завдання варто мати на увазі, що вони переходять від ігрової до навчальної діяльності поступово. Важливо щоб після завершення проекту в учнів залишились позитивні враження.

До організації проектної діяльності входять такі важливі етапи:

1. Підготовчий етап. На цьому етапі визначають мету, вид, тривалість проекту, обирають учасників.

2. Етап планування. Під час цього етапу визначають методи збору та обробку інформації, прогнозують подальшу роботу.

3. Етап виконання проектної діяльності. Учні виконують поставлені завдання, досягають результату, готують презентацію своєї роботи.

4. Етап презентації «проектна діяльність». Учні презентують свою роботу на уроці, святі у вигляді «усного журналу» тощо.

5. Етап підведення підсумків. Вчитель разом з учнями відзначає позитивні та негативні моменти, формує конкретний висновок та визначає наступну тему проектної діяльності.

Можна визначити такі характерні ознаки проектної діяльності:

- наявність проблеми, яка цікава для учнів;
- домінування принципу самостійності;
- зв'язок проекту з реальним життям та навчанням учнів;
- інтегрування знань учнів з різних предметів;
- розвиток творчих здібностей учнів, критичного мислення та активізації пізнавальної діяльності;
- використання різноманітних методів, прийомів, технологій та засобів навчання;
- виготовлення наочних матеріалів.

Метод «проектна діяльність» – це одна з популярних сучасних педагогічних технологій організації роботи учнів у різний час. Важливою рисою цього методу роботи є його спрямованість на розвиток особистості через виконання навчальних завдань. Під час роботи над проектом ми формуємо в учнів такі якості, як повага до інших, відповідальність, самостійність, уважність.

Педагог повинен створити такі умови для проведення проектної діяльності, щоб цей метод перш за все сприяв розвитку особистості учня, удосконаленню його розумових здібностей. Підбираючи матеріал для виконання проекту, організовуючи роботу над ним, потрібно пам'ятати, що успішне виконання дослідницької діяльності, перш за все, залежить від усвідомлення вчителем початкових класів важливості значення, знання й дотримання ним вимог до впровадження методу проектної діяльності.

Висновки до першого розділу

Спираючись на досвід роботи методистів та педагогів початкової освіти, можна зробити такий висновок, що метод «проектна діяльність» є досить ефективним для роботи з учнями початкових класів, хоч і суттєво відрізняється від звичних, традиційних форм навчання. Така форма навчання потребує високої кваліфікаційної підготовки, креативності, творчості від вчителя. Оскільки участь в проектній діяльності можуть брати батьки (їх безпосередня допомога учням у виконанні завдань), вчителю необхідно також налаштувати атмосферу розуміння і співпраці між учнями, батьками та собою.

Отже, проектна діяльність дає змогу сучасному вчителю Нової української школи урізноманітнити, певною мірою полегшити навчально-пізнавальний процес, зробити його цікавішим та спрямувати увагу дитини не тільки на виконання завдань, засвоєння необхідного матеріалу, а й на розвиток.

Тож, нами визначено, що досліджувана тема є актуальною. Вчені по-різному трактують поняття «проектна діяльність». На основі аналізу було визначено сутність і зміст базових понять. З'ясовано, що проектну діяльність розуміють як спосіб, шлях навчання, а отже, це метод навчання, заснований на постановці соціально значимої мети і її практичному досягненні. Проектну діяльність визначено, як творчу активність школярів, що має конкретну мету та завдання, визначену структуру, спрямовану на отримання певного результату.

Під час дослідження було проаналізовано стан використання проектної діяльності в початковій школі на уроках літературного читання. Поняття «уроки літературного читання» трактується, як основна форма літературного розвитку молодших школярів та важливий засіб навчання,

що формує в учнів читацьку компетентність. Виявлено, що методи проєктної діяльності не використовується на бажаному, т.зв. затребуваному сучасними вимогами рівні щодо розвитку творчої особистості дитини молодшого шкільного віку як на уроках, так і в позакласній діяльності. Учителі початкових класів не мають достатнього рівня сформованості навичок роботи з цим методом навчання. Також помічено, що рівень зацікавленості учнів на уроках літературного читання та їх читацька активність досить невисокий. Тож, актуальність проведення дослідження рівня використання проєктної діяльності в освітній діяльності молодших школярів є беззаперечною.

РОЗДІЛ 2

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРОЦЕСІ ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

2.1. Характеристика педагогічних умов використання проєктної діяльності у процесі творчого розвитку молодших школярів

На процес організації творчої діяльності учнів у проєктній діяльності впливає кілька суб'єктивних і об'єктивних умов. Загалом, у педагогіці умовами вважаються умови навчального процесу і виховання, досягнення освітніх цілей, рушійні сили виконання завдань.

Тож, суб'єктивні умови, за Н. Матяш, - це «ситуативні змінні, що визначаються індивідуально-психологічними особливостями кожного учня, його досвідом і соціальними інтересами». Серед цих умов ми, перш за все, визнаємо когнітивні процеси, від яких залежить як хід дії, так і її ефект. До них належать особистісні особливості сприйняття (вибірковість, спостережливість); уваги (довільність, стійкість); уяви (відтворюваність, творчість, уява); мовлення (зв'язність, послідовність, точність); мислення (гнучкість; критичність; самостійність); пам'яті (швидкість, наполегливість, відтворення).

У ньому вказуються другорядні умови ефективних дій на шляху до виконання плану проєктної діяльності, зокрема, внутрішня готовність учня - його відповідне ставлення до майбутніх дій. Це помітно з мотиваційних, когнітивних, емоційних і вольових процесів кожної особистості.

Об'єктивні умови залежать від соціального середовища, в якому відбувається дія. До таких умов відносять:

- особистісні,

- організаційно-педагогічні,
- соціально-педагогічні,
- дидактичні.

Особистісні умови вчителя передбачають готовність до навчання та підтримки діяльності учнів, що виражається в поєднанні спеціальних здібностей, серед яких і цільові здібності. Вони полягають у вмінні ефективно працювати над проєктною діяльністю та навчати її учнів; зосередити увагу на їхній дослідницько-пізнавальній діяльності шляхом постановки навчальних запитань; організовувати проєктну діяльність різного ступеня самостійності відповідно до особливостей кожного учня.

Однією із **організаційно-педагогічних умов**, зокрема, налагодження взаємодії між суб'єктом та об'єктом – між учителем і учнем у процесі проєктної діяльності.

При цьому модель діяльності вчителя базується на таких принципах:

- діагностика та планування проєктної роботи в контексті творчого розвитку учнів початкових класів;
- різноманітне застосування дослідницько-пошукових методів і засобів для організації творчої діяльності молодших школярів;
- поєднання основних форм, гурткової роботи, шкільних і позашкільних форм навчання;
- стимулювання навчання учня відповідно до його пізнавальних інтересів, творчих здібностей і життєвих потреб;
- контроль і корекція набутих учнем знань, умінь і навичок дослідницько-пошукової творчої діяльності тощо.

До **організаційно-педагогічних умов** згідно нашого аналізу також належать:

- наявність необхідної матеріально-технічної бази (оргтехніка; комп'ютери, витратні матеріали тощо);

- інформаційні ресурси (книги, відео, веб-ресурси тощо).

Виробництво проектної діяльності учнівської молоді забезпечується декількома *соціально-педагогічними умовами*, серед яких виділимо наступні:

- проектна діяльність базується на основі суб'єктивного досвіду учнів;
- застосування особистісно-орієнтованого підходу при виборі програми та матеріалу навчального проекту у процесі проектної діяльності;
- стимулювання ініціативи молодших школярів у процесі виконання проекту;
- визначення сфери діяльності, пов'язаної з проблемами реального життя, що розглядаються в проекті;
- передбачення в процесі виконання проектної діяльності виконання різних завдань з розподілом на групи, а отже організація різнорівневої групової роботи;
- продумування та добір різних творчих завдань;
- здатність розвивати навички високої соціальної цінності.

Змістово-діяльнісні умови проекту передбачають використання низки дидактичних ситуацій для молодших школярів. Найважливішими серед них, на нашу думку, є наступні:

- планування та організація мотиваційного середовища проектної діяльності;
- відповідність змісту, завдань та мети проекту можливостям та діяльнісним здібностям особливостям учнів;
- передбачення можливостей реалізації творчих ідей проекту;
- відповідність типу проекту пізнавальним віковим особливостям молодших школярів;

- поступовий перехід від завдань проєктної діяльності до реалізації конкретних цілей і завдань;
- здійснення індивідуального підходу до реалізації завдань проєктної діяльності молодшими школярами;
- реалізація навчальних проєктів різної локації, тривалості та змісту тощо.

Слід зауважити, що для організації ініціативної діяльності учнів необхідне дотримання певних основних об'єктивних та суб'єктивних умов.

Ознайомлення учнів з проєктною діяльністю відбувається у процесі освітньої діяльності. Разом з тим, розглянемо одну з умов роботи в освітній сфері, яка базується на досвіді дитини – уміннях, знаннях і навичках, набутих протягом її життя.

Враховуючи життєвий досвід дитини для проєктних робіт найціннішими будуть якості:

- здатність молодшого школяра діяти в різних видах діяльності;
- уміння висловлювати свої думки, ідеї, бажання, інтереси, проблеми та узгоджувати їх з іншими в процесі спільної діяльності;
- готовність ділитися, доброзичливість у стосунках з іншими;
- саморегуляція поведінки, уміння оцінювати свої вчинки тощо.

Наділяючи цими та іншими якостями дітей, вчитель несе відповідальність за планування навчання та процес реалізації завдань проєктної діяльності. Але якщо педагогічною метою організації проєктної діяльності є формування в учнів певної культури, то цей процес необхідно здійснювати за такими етапами:

Етап 1 (аналітичний). Узгодження традиційних методичних прийомів і дидактичних засобів і прийомів з цілями і завданнями проєктивної діяльності;

- активізація внутрішніх можливостей наближення учнів до реальної соціально-культурної діяльності;
- переорієнтація на предметну діяльність учнів;
- розширення уявлень учнів про способи навчальної діяльності;
- забезпечення комплексного підходу до формування знань.

Етап 2 (змістовно-процесуальний). Включення в систему навчання інтерактивних методів, що використовуються в проєктивній діяльності: навчальні дослідження, робота з інформацією, уявними моделями, розв'язування задач, мозковий штурм, навчальний експеримент, рольові ігри тощо.

Етап 3 (функціонально-перехідний) – зміна функцій у діяльності педагога (поступовий перехід педагога на позицію консультанта і партнера в діяльності). Визначення та реалізація на практиці змістовних зв'язків освітнього, особистісного та соціокультурного розвитку учнівських процесів шляхом безпосереднього залучення до проєктної діяльності.

4 етап (оцінно-рефлексивний). Оцінка діяльності у процесі реалізації проєкту відбувається за такими критеріями:

- рівень знання учнями змісту та плану проєктної діяльності;
- рівень якості послуг в освітньому проєкті;
- функціонування та створення дослідницького проєкту;
- сфера функціональної грамотності (здатність переносити знання, отримані в процесі розробки проєкту, в реальну практику).

Початковим етапом проєктної діяльності учнів початкових класів є формування у молодших школярів наступних умінь та навичок:

- вміння працювати самостійно, в парі, в групі з товаришами;
- здатність комунікувати, встановлювати дружні відносини;
- захоплення творчою діяльністю, яка дає можливість проявити себе і утвердитися;

- зацікавленість дослідженням;
- задоволення потреб, цікавості та отримання користі;
- підготовка необхідної промови, якою можна захопити, публічно продемонструвати себе;
- важлива роль отриманих нових знань і вмінь та ін.

В основі діяльнісного (основного) етапу дослідницького проєкту лежить проблема, яка може бути близькою та актуальною для учнів. Проблема викликає мотив діяльності, спрямований на вирішення основного завдання (згадайте, що в період утвердження методу проєктів як педагогічного явища він має іншу назву – метод проблем або проблемний метод). З огляду на проблему є учасники, які організують діяльність. Обов'язковою є структура проєктної діяльності на стадії планування.

Плануючи проєктну діяльність учнів, учитель з'ясовує для себе наступне:

1. Чи виконується проєкт зараз та чи є актуальним? Для чого потрібна дана ситуація у такій формі роботи?
2. Що має бути зроблено в результаті?
3. Яку проблему мають розв'язати учні?
4. Хто буде учасником проєкту?
5. Який досвід можна отримати при його виконанні?
6. Які знання потрібні учням для роботи над проєктом?
7. Які нові знання та ідеї будуть отримані у процесі діяльності?
8. Як швидше організувати реалізацію проєкту?
9. Що необхідно підготувати для виконання проєктної діяльності?
10. Якими є його переваги?

Учні як активні учасники початкового проєкту беруть безпосередню участь у запланованих заходах. Враховуючі вік молодших школярів вчитель допомагає скласти план:

1. Чому це особливо важливо для мене? (Мотивація діяльності).
2. Як я зараз працюю над проєктом? (Активність).
3. Що мені потрібно для роботи? (Умови діяльності).
4. Що я отримаю в результаті? (Результат діяльності).

Оцінка в проєктній діяльності – це процес встановлення ходу діяльності та передбачення результату. Організоване таким чином проєктне навчання може носити стимулюючий характер, оскільки воно підсилює конкретизує мотиви діяльності, сповнює його вірою в свої сили, сподіваннями на успіх.

Оскільки спосіб оцінювання впливає на соціальний стан у діяльності школяра, важливо його правильно організувати. На початку роботи над проєктом необхідно пояснити учням, що основним методом майбутньої діяльності є не здобуття високої оцінки, а досягнення позитивного результату як найвищої задачі. Як зауважує С. Рубінштейн, «де оцінка стає самостійним методом суб'єкта, там дитина не помиляється, минаючи позначку власної активності; де встановлена на оцінку мета – у діяльності виникає співпрця та підбадьорення».

У проєктній діяльності зазвичай використовується як зовнішнє оцінювання (оцінювання вчителем або іншими учнями), так і самооцінювання. Щоб успішно здійснити оцінювання, учень повинен оволодіти такими навичками:

- визначити предмет оцінювання, тобто виділити те, що буде оцінюватися;
- встановити критерії оцінки;
- порівнювати предмет оцінювання з критеріями;
- формувати оціночні судження.

Для того, щоб оцінювати об'єктивно засоби діяльності та ініціативу самого учня, необхідно забезпечити його відповідним інструментарієм –

критеріями. Як відомо, якихось універсальних критеріїв оцінювання проектної діяльності не існує. Вони створюються спільно всіма учасниками, тобто і вчителями, і учнями. При цьому враховується не кінцевий продукт діяльності, а сам процес роботи над проектом (виняток становлять прикладні проекти, в яких береться якість результату за технологічними параметрами, які слід врахувати при оцінці). Важливим моментом є те, що оцінка проектної діяльності обов'язково має носити стимулюючий характер.

Критерії оцінки діяльності учасників визначаються на етапі планування проекту. Вони мають бути зрозумілими та реальними для молодших школярів. Наприклад:

- чи брали ви участь у плануванні діяльності;
- чи вносили пропозиції щодо вирішення проблеми;
- наскільки самостійно працювали над проектом;
- які джерела інформації використовували;
- як ви оформляєте результат роботи;
- чи допомагали іншим учасникам;
- чи є користь від отриманого результату тощо.

У проектній діяльності перевага надається самооцінці. Важливою умовою самооцінки є усвідомлення учнем завдання аналізу своїх дій, поведінки, результатів. Допоміжними питаннями для самоперевірки можуть бути:

- Чи впоралися ви із завданням?
- Ви самі все зробили?
- Чи були труднощі під час роботи?
- Що нового ви дізналися?
- Як ще можна вирішити проблему?
- Чи подобається?

Визначимо умови активізації творчості у процесі проєктної учнівської діяльності :

- поєднання колективних та індивідуальних форм навчання;
- в колективі доброзичлива атмосфера;
- укладання навчального матеріалу за наростаючим принципом пізнавальної складності освітньої роботи;
- формування стимулів до навчання й самоосвіти та ін.;
- навчання учнів раціональним прийомам пізнавальної діяльності.

Дослідники виділяють загальні принципи організації навчального процесу, які забезпечують розвиток проєктної та дослідницько-пошукової діяльності учнів:

- педагогічний контроль у русі мотивацій і стимулів до навчання;
- навіювання інтересу до об'єкта;
- ресурси для навчання студентів необхідним прийомам пізнавальної діяльності;
- системне впровадження принципу індивідуалізації навчання;
- використання технічних та наочних засобів навчання;
- ознайомлення з практичною роботою та систематичне використання комп'ютерних технологій;
- розробка творчих робіт, які потребують нестандартних рішень і самостійного пошуку джерел інформації;
- поєднання обґрунтованих дидактичних і методичних прийомів, що сприяють розвитку пізнавальної активності та творчих здібностей учнів.

Серед умов вирізняються чинники, які сприяють формуванню проєктної дослідницьких умінь школярів:

- орієнтований підхід до навчання;
- спрямованість на виробництво продукції;

- проблемне навчання як інструмент розвитку продуктивного досвіду діяльності;
- найкраще поєднання логічних і евристичних методів вирішення завдань;
- творча організація процесу створення нового виробу;
- створення спільного дослідницького майданчика;
- навчальний процес у розповіді;
- створення психологічної атмосфери, що створює оптимальні умови для дій.

Розглянемо детальніше деякі із перелічених вище позицій. Важливим визначаємо як умову створення **сприятливого середовища в класі для творчого розвитку учнів у проєктній діяльності:**

- «Створення сприятливого середовища в класі забезпечуватиме дитині подальший творчий розвиток, успішне навчання та виховання. Успіх створення такого середовища багато в чому залежить від сприятливої атмосфери в процесі навчальної взаємодії. Адже атмосфера в класі здійснює значний вплив на мотивацію кожного учня, полегшує усвідомлення розвитку необхідних професійно значущих рис, активізує процеси творчості та пізнання» [32, с. 37].

- – Концепція середовища розглядає не лише соціальний, особистий аспект. Це стосується і якості матеріалу. Тепло, достатнє освітлення, комфортне середовище, простір для перерв у русі, питної води, перерв у часі – це дуже допомагає створити атмосферу, в якій працюватиме комфортно та ефективно.

- – Багато в чому успішність навчання молодшого школяра залежить від загальної атмосфери в школі. Учень повинен сприймати свій клас, де справедливість, доброзичливість і вимогливість. При цьому дитина сприймає вимоги педагога, щоб систематично працювати з правилами групи,

виконання яких необхідно для її спільного життя. Насправді, коли дитина приходить до школи і зустрічає нові вимоги, вона сприймає їх як аналогію правилам гри, правилам виконання нової ролі - ролі учня. Усвідомлення учнем правил у сприйманні означає, що він хороший учень. Таку ж причину наводить і його вчитель. Але цього мало: виконання правил – це ставлення учнів до інших учнів, біль класу. І з цієї причини вчитель не повинен обкладатися будь-яким порушенням правил, оскільки це виходить за рамки потреби самого вчителя. А тому правила – це правила певних стосунків між учителем і учнем. Для виховання правильної організації особистості учнів необхідно реалізувати їх правила, що мають значення для інших учнів. заохочує дослідження один з одним, а не тільки відповідно до різних ступенів підготовки до засвоєння знань. Кожна з них має унікальні та стійкі характеристики, які не можуть бути проігноровані вчителем.

- Водночас кожна з цих характеристик висуває свої вимоги до навчального процесу. Індивідуальні відмінності стосуються і пізнавальної сфери дітей: у одних зорова пам'ять, у інших - слухова, у третіх зорово-моторна і т. д. У одних мислення наочно-образне, у інших - абстрактно-логічне. Це означає, що одним легше сприймати матеріал на зір, іншим на слух; інші потребують конкретного представлення матеріалу, інші потребують схематичної інформації тощо. Ігнорування індивідуальних особливостей учнів у навчанні призводить до виникнення у них різноманітних труднощів, ускладнює шлях досягнення поставлених цілей.

- - При цьому вчитель виступає не як лідер, а як фасилітатор, тобто як людина, яка створює рівні умови для самостійного і змістовного навчання, активізує і стимулює допитливість і пізнавальні мотиви учнів, організовує роботу учнів. навчальні групи. заохочує до прояву операційних тенденцій, дає учням різнобічний навчальний матеріал. Громадський зміст, за формою реалізації індивідуальний (засвоєні знання та вміння, характерні для одного

учня). У цьому полягає небезпека правильної освітньої спрямованості, в якій вона втрачає свій соціальний сенс: щоб уникнути цієї небезпеки вчитель повинен знайти способи використання набутих учнями знань і вмінь у навчальній діяльності, громадській роботі та корисному житті. Класні кімнати та середні школи.

- – Тому, щоб зосередити увагу на діяльності маленьких школярів у навчально-виховному процесі, необхідне поєднання індивідуальної та колективної діяльності.

- Індикаторами успішного освітнього середовища, на нашу думку, є: спільна діяльність; гармонійність усіх виховних справ; впевненість і висока вимогливість до себе; поінформованість суб'єктів освітнього процесу щодо цілей і стану справ; позитивне ставлення до цілей спільної діяльності; задоволеність приналежністю до колективу, позитивне ставлення до оцінки результатів своєї діяльності; сприятливий психологічний мікроклімат; популярний спосіб господарювання; емоційне задоволення від спільної діяльності; власна ресурсна база.

- – Основна концепція створення сприятливого середовища в цьому процесі передбачає всі освітні питання.

- Створюючи для особистості сприятливе середовище як підґрунтя формування індивідуальності, суспільство збагачується і зміцнюється, відкриває широку перспективу для свого розвитку».

Отже, зміна соціальної ситуації, суспільної свідомості, ціннісних орієнтацій зумовлює пошук нових підходів, пов'язаних не тільки з удосконаленням освіти з урахуванням попереднього досвіду, але й зі створенням сприятливого середовища.

2.2. Дослідження процесу використання проєктної діяльності у процесі творчого розвитку молодших школярів

2.2.1. Виявлення рівня сформованості творчих умінь і навичок молодших школярів у процесі проєктивної діяльності

Одним із головних завдань і вимог сучасної системи освіти є формування творчої особистості. Особливо вдало ми це помітили в процесі літературного розвитку, наприклад, на уроках літературного читання велика увага приділяється творчому розвитку учнів. Відповідно, на уроках ми спостерігаємо активне використання різноманітних методів, які сприяють розвитку цих умінь в учнів.

Проведено експеримент щодо виявлення рівня сформованості творчих умінь у процесі літературного розвитку. У дослідженні взяли участь 47 учнів третього класу.

Дослідження проводилось у три етапи;

Етап I «Навчений досвідом».

Експеримент власних ідей, дослідження: формування інтересів учнів до літературного процесу шляхом використання ефективних форм і методів роботи.

Сцена 2 «Попросіть досвіду».

Удосконалення концепції, гіпотези та моделі процесу.

Сцена 3 «Коронний тест»

Проведення дослідів та обробка результатів.

Розучування дослідів проводилось згідно встановлених завдань.

Основними цілями першого кроку були:

1. Перегляд початкових рівнів наявних умінь у молодших школярів.
2. Сучасний стан використання вчителями огляду системи вправ для ефективної підготовки навчального процесу для формування навичок творчого мислення та застосування творчих умінь з виконанням завдань.

На уроках літературного читання методика впровадження проектної діяльності виконує наступні завдання:

- формувати вміння розвивати критичне мислення, орієнтуватися в інформаційному просторі, самостійно конструювати знання;
- розвивати навички спілкування та співпраці;
- сприяти покращенню самооцінки учня;
- виховувати старанність, уважність, самостійність, акуратність.

Основний зміст методики полягає у формуванні навичок, які стануть у нагоді учням у подальшому навчанні:

- вміння планувати свою роботу та прогнозувати результат;
- вміння використовувати велику кількість інформації, порівнювати її та максимально використовувати;
- вміння самостійно працювати з матеріалом, збирати його та оформляти;
- вміння аналізувати міркування інших, змістовно і коротко висловлювати свою думку, щоб довести її правоту;
- здатність аналізувати запропоновані проблеми та приймати зважені рішення;
- вміння розумно розподіляти завдання між учасниками проєкту, одночасно досягаючи кінцевого результату;
- здатність переводити вербальний вихід у «кінцевий продукт»;
- вміння представити аудиторії свою роботу, коротко її пояснити, виділяючи головну думку;
- здатність самокритично ставитися до себе та інших, керуватися раціональними та корисними стандартами оцінки творів, що лежать в основі.

Вибравши вихідну точку, учитель з учнями обговорюють наступні завдання та дають відповіді на запитання;

1. Проектна задача.

- Чим важливий проект?
- Яка проблема виникає в учнів?
- Як працюватимуть учні?

2. Завдання, загальна мета проекту.

- Завдання – це дії, необхідні для досягнення мети.
- Мета – те, чого учні прагнуть досягти в кінці проекту.

3. Заплановані результати проекту:

- Кому цікавий цей проект? Кому це потрібно?
- Що отримають учасники після реалізації проекту?

4. Дія в межах проекту:

- Дії, які необхідні для досягнення кінцевого результату?
- Спосіб вирішення проблем?
- Ресурси, які будуть доступні для виконання завдань?

5. Висновки щодо виконання проекту:

- Що може вплинути на кінцевий результат?
- Де можна використати результати проекту?

Вибираючи проектну тему, педагог може використовувати наступну інформацію:

- Календарно-тематичне планування;
- Програма;
- Події в житті дитини і школи.

Під час роботи над проектом, учитель може використовувати такі форми організації роботи (системи, уміння, технології):

- Словесні методи (групове обговорення, дискусія, пояснення, бесіда);
- Наочні методи (демонстрація);
- Аналіз, порівняння;

- Проблемний метод роботи;
- інтерактивні технології: «Мікрофон», «Асоціативний куш», «Навчаючи вчуся», «Мозкова атака», «Круглий стіл», «Ток шоу» та «Акваріум».
- Консультація з педагогом.

Оскільки кожна частина проекту має на меті досягнення мети, необхідно вибрати форму, в якій цей результат буде представлений. Форма може бути у вигляді: буклету, абетки, вірша, журналу, в тому числі й електронного, газети, книжки-розкладки, загадки, казки, колажу, плаката, календаря, малюнка, пам'ятки, листівки, наочного матеріалу, родинного свята, мультимедійної презентації, серії ілюстрацій, театру, стінгазети, словника, оповідання, фантастичної історії, сценарію свята.

У таблиці 2.1. наведена структура діяльності учителя і учнів під час роботи над проектом («Структура діяльності»):

№	Етапи діяльності	Учитель	Учні	Способи організації взаємодії
1	Підготовка. Визначення теми та мети проекту	Розповідає про задум, мотивує, допомагає у визначенні завдань	Обговорення пошук інформації	Навчальний діалог
2	Планування	Коригує, пропонує ідеї, висуває пропозиції	Формулюють завдання, обговорюють їх	Навчальний діалог
3	Прийняття рішень	Спостерігає, непрямо керує діяльністю	Обирають оптимальний варіант	Ситуація вільного вибору, дискусія

4	Збір інформації	Спостерігає, непрямо керує діяльністю	Збирають інформацію	Ситуація вільного вибору
5	Аналіз інформації, формулювання висновків	Спостерігає, коригує, радить	Аналізують інформацію, готують вироби	Ситуація вільного вибору, навчальний діалог
6	Захист проєктів, колективний аналіз	Обговорює разом з дітьми	Презентують проєкти, обговорюють з учителем, оцінюють зусилля, використані можливості, творчий підхід	Навчальний діалог

Дослідницький план:

1. Підготовчий етап. На цьому етапі визначаються мета, тип і тривалість проєкту, відбираються учасники.

2. Етап планування. У зв'язку з цим визначаються методи збору та обробки інформації, прогнозується подальша робота.

3. Стадія реалізації проєкту. Учні завершують оцінювання, досягають результатів і готують виставку своїх робіт.

4. Етап презентації проєкту. Учні презентують свої роботи на уроці, святі у формі «Усного журналу» тощо.

5. Час для підведення підсумків. Учитель разом з учнями відзначає позитивні та негативні моменти, робить певний висновок і визначає тему проєкту.

Паспорт проєктної роботи:

1) Назва проєкту.

2) Керівник.

3) Навчальні дисципліни наближені до предмету.

4) Склад командного документа (прізвища учнів, клас).

- 5) *Тип проєкту.*
- 6) *Мета проєкту (практична та навчальна).*
- 7) *Проєктне завдання.*
- 8) *Необхідне обладнання.*
- 9) *Призначення.*
- 10) *Рівень роботи над проєктом.*

Тож розглянемо методи і прийоми застосування методу проєктів на уроках літератури.

1. На кожному із запропонованих етапів учитель має використовувати різні методи та прийоми, щоб організувати роботу, спрямувати учнів у потрібне русло та допомогти їм краще зрозуміти матеріал. При цьому необхідно враховувати психофізіологічні якості учнів, які знаходяться на рівні розвитку, щоб з користю використовувати обраний метод. Важливу роль у подальшій роботі над проєктом відіграє підготовчий етап. Учителеві необхідно створити робочу атмосферу, навчити учнів працювати та вивчити їх у подальшій спільній роботі над проєктом.

2. Вміння слухати та розуміти інших, критично мислити, пропонувати ідеї, планувати свої дії;

3. Розуміти дин одного під час роботи в групі;

4. Займатися самоаналізом і сприймати критику;

5. Вибрати необхідне обладнання;

6. Обрати методи та формати презентації проєкту тощо;

7. Перед початком роботи над проєктом вчитель повинен переконатися, що в учнів немає проблем з матеріально-технічною базою, матеріалом, технікою та організацією тощо. Відсутність необхідних умов позначається на якості готових робіт.

Окрім умов підготовки та реалізації проєкту, вчитель має також мотивувати учнів. Тема і проблематика проєкту повинні бути побудовані таким чином, щоб зацікавити учнів і викликати бажання працювати творчо і самостійно. На цьому етапі проєкту доцільно використовувати такі прийоми та методи;

- «мозковий штурм»,
- круглий стіл,
- дискусія,
- бесіда,
- диспут,
- демонстрація.

Їх найбільш доцільно застосовувати щодо вивчення наступних тем:

1. «Сонце – джерело світла, а книга – знань (Д. Павличко «Соняшник»)
2. «Ми кожен річку і горбок від лиха зберегти повинні. (В. Сухомлинський «Соромно перед соловейком» – бесіда про збереження природи).
3. «Казка – це диво сповнене краси (Українські народні казки» – «мозковий штурм» на тему «Народна казка»).
4. Прислів'я» — «круглий стіл» на тему «Прислів'я про книгу», (бесіда про автора твору).
5. «Яка совість, така й честь» (Вадим Скомаровський «Чому в морі вода солонна» – «круглий стіл» на тему «Що таке совість та честь?», бесіда).

При виконанні проєктного планування здійснюється організація роботи: визначається мета проєкту, вибираються завдання та визначаються результати відповідно до завдань і цілей. Крім того, учні складають поетапний план роботи, розподіляючи завдання між групами та їх

партнерами. Учитель зобов'язаний виставити оцінку виконання проектної діяльності. Для цього необхідно дотримуватися наступного алгоритму, зокрема:

1. Учитель разом з учнями розробляє структуру предмета.
2. Створюється чіткий план проекту (його можна представити у вигляді «дерева» або «піраміди»).
3. Учитель спрямовує діяльність дітей відповідно до кінцевого результату, допомагає організувати закріплення та презентацію запропонованих результатів.
4. Учні складають список необхідної інформації та речей, які їм знадобляться для роботи над проектом.
5. Потрібно об'єднатися в групу і розподілити між ними завдання, запитати, хто що робить. Для цього в групі відбувається активна дискусія, в якій вирішуються важливі питання.
6. Учні активно презентують результат своєї роботи та представляють кінцевий результат.
7. Після презентації та обговорення плану проекту до роботи вносяться необхідні зміни

Отримавши план проекту, можна приступати до роботи. Коли є робота з предмету, вчитель вже не керує проектом, а лише дає учням конкретні поради та спостерігає за роботою. Стежить за самостійним виконанням роботи, а якщо виникає ситуація, коли учням бракує певних знань, умінь і навичок, вчитель може втрутитися, надати або запропонувати необхідні нові матеріали.

З відповідним балансом, який потрібно заповнити, учні повинні дотримуватися плану, вже розробленого попередньо.

Оскільки учні зазвичай працюють у групах, завдання можна назвати проектною діяльністю. Кожна частина проекту потребує ретельного

відбору, обробки матеріалу, який необхідно систематизувати, проаналізувати та критично оцінити, учні приступають до вирішення завдань. З цієї причини на цьому етапі слід використовувати технології, методи та прийоми, які допомагають формувати критичне мислення, такі як «мозковий штурм», метод відстеження проблем, асоціативний куш, «Ажурна пилка», «Коло ідей», «Займи позицію», застосовуючи до таких тем:

1. Марія Познанська «Співай, соловейку!» («Коло ідей», «Займи позицію»).
2. «Осінні дари природи» (О. Підсуха «Хвалилися гриби») – асоціативний куш «Дари осені», «Ажурна пилка»).
3. Перший весняний місяць. *Щебетала пташечка* (укр. народна пісня) Іван Франко «Надійшла весна прекрасна..» Г.Чубач «Роса». – «Мозковий штурм», асоціативний куш.
4. «Шевченкове слово» (Тарас Шевченко «Село! І серце одпочине...», «І досі сниться: під горою») – асоціативний куш, «Мозковий штурм» на тему «Великий кобзар»).

Наприкінці етапу можна помітити значне виконання плану, робота майже завершена. Учитель повинен звернути увагу учнів на це, навіть просувати їх до кінця. На закінченні даного етапу дуже важлива емоційна регуляція, оскільки учні все ще відстоюють свої інтереси.

Група після виконання проєкту готує звіт за результатами. Під час роботи учасники можуть звітувати про свою роботу іншим групам, обмінюючись досвідом та інформацією. За темою проєкту, роботою та результатами роботи учні готують підсумкову презентацію. У її підготовці можуть допомогти як вчитель, так і батьки.

Сценічний виступ є важливою частиною самого проєкту. Необхідна завершеність роботи і логічна послідовність. На етапі презентації учні

демонструють результати своєї роботи, можуть проаналізувати свої помилки та дізнатися щось нове.

На цьому етапі вчитель уважно стежить за підготовкою проєкту і допомагає учням стисло й логічно висловити свою думку. Після презентації вчитель оцінює проєкт, розвиває його, складає план усунення помилок і виділяє позитивні моменти.

Учитель разом з учнями робить висновок про діяльність кожної групи. Для кращої підготовки виступу вчитель разом з групою може скласти план виступу, відповівши на запитання:

1. Що таке мета презентації?
2. Кому учні представляють проєкт?
3. Як найкраще організувати презентацію?
4. Місце презентації.
5. Хто представлятиме план?
6. За допомогою чого учасники групи виконували завдання?
7. Що потрібно для демонстрації кінцевого результату?
8. Хто за що відповідає?

Учні самі обирають формат проєкту. Це може бути розміщення на стіні (дошці), слайд-презентація, групова презентація, виступ тощо. Вибір залежить від типу кінцевого результату, учні можуть вибрати одяг тощо. Проєкт полягає в підготовці презентації та представленні кінцевого результату цільовій аудиторії. На даному етапі доречними можуть бути такі методи: метод «помилки», «мікрофон», «дискусія», диспут та демонстрація.

1. «Мова барвиста, мова багата»
 - Д. Білоус «Кожну літеру ціни»,
 - І. Січовик «Мова» – мікрофон та мозковий штурм.
2. «Умій у звичайному побачити незвичайне»

- *Леся Мовчун «Загадки-добавлянки».*
- *Тамара Коломієць «Чоловічки».*
- *Наталія Хаткіна «Веселі римки» – диспут та мікрофон).*

3. Вступ до розділу «Байки». Що таке байка, і хто такий байкар? Життєвий і творчий шлях Л.Глібова (*Леонід Глібов «Лебідь, Щука і Рак» (напам'ять). Л.Глібов «Коник-стрибунець» – демонстрація, мозковий штурм).*

4. «Чудеса поруч»:

- *Астрід Ліндгрєн «Про Карлсона, що живе на даху» – мікрофон та мозковий штурм.*

Етап підведення підсумків є останнім етапом проєкту. На цьому етапі виконується остаточна оцінка, компіляція, висвітлення позитивних сторін і зосередження на роботі над помилками. Учитель разом з учнями вирішує, чи досягнуто мети проєкту, чи відповідає вона очікуванням, які заходи були ефективними, а які, навпаки, завадили реалізації проєкту. Виконавці проєкту висловлюють свою думку про цей вид роботи та пов'язують проєктну діяльність із наступними заходами. Наступний робочий план може бути використаний для:

- Підбиття загального підсумку до всього проєкту.
- Підбиття підсумків проєкту кожної групи.
- Оцінки проєкту та роботи кожної окремої групи.
- Аналізу проєкту.
- Обговорення перспективи наступного проєкту.

Після аналізу та обговорення проєкту необхідно адаптувати прийоми та навички роботи: заохочення, обговорення, порівняння, узагальнення та аналіз, технологія «вчимося вчитися» тощо. Після виконання завдання учні заохочуються похвалою.

Також виконавці проекту можуть отримати колективну оцінку. Спостерігачі можуть оформити, крім оцінки, питання в журналі, диплом і номінацію. Кожен проєкт може перемогти в певній категорії. Можна забезпечити медалі, щоб підбадьорити виконавців.

Проєкт до уроку літературного читання в 3 класі на тему «На чужий труд ласий не будь» складено за твором Юрія Ярмаши «Місто дружніх майстрів».

Нами розроблений та запропонований учням паспорт даного проєкту:

- 1) «На чужий труд ласий не будь».
- 2) Вчитель класу.
- 3) Літературне читання, трудове навчання, математика, малювання.
- 4) Учні 3 класу.
- 5) Конструктивний проєкт.
- 6) Отримання та закріплення знань пов'язаних з літературним твором, розвиток уваги, пам'яті, уяви, творчого та критичного мислення, виховання поваги до праці інших, любові до читання.
- 7) Створення стінгазети до якої входить: бібліографічна довідка, кросворд, порівняльна таблиця позитивних та негативних рис персонажів, ілюстрації до твору.
- 8) Ватман, фломастери та олівці, клей, лінійка, підручник з літературного читання за 3 клас.
- 9) Стінгазета.

Етап роботи над проєктом:

I. Учитель знайомить учнів із твором та автором, надає короткі бібліографічні відомості. Надалі вчитель має залучити учнів до складання плану цього твору. З мобільними учнями можна перейти на наступний рівень.

II. Після знайомства з автором та твором вчитель разом з учнями ставить дослідницькі запитання, визначає цілі і завдання, рівні проекту. Складається список необхідного обладнання, учні діляться на групи. Для кожної групи дається завдання.

III. На цьому етапі учні на основі прочитаного твору виконують у групах завдання на встановлення відповідності. Визначається порядок роботи, розподіляються ролі між учасниками групи. Учитель дає поради щодо виконання завдань.

IV. Учасники команд подають виконані завдання. Після індивідуальної презентації обох результатів вони об'єднуються в один кінцевий продукт.

V. Учитель підбиває підсумки, хвалить і мотивує учнів до подальшої творчої роботи.

На основі аналізу наукових джерел визначено порядок та особливості застосування проектної діяльності на уроках літературного читання в початковій школі. На уроках літературного читання у 3 класі розроблено методичку навчання, підібрано відповідні методи, прийоми та засоби для організації різних рівнів проекту. Розробленим є проект на тему «Місто дружніх майстрів» для 3 класу. При реалізації запропонованої методики, доведено, що її використання сприяє прояву самостійності, критичного мислення, висловленню власної думки, свідоме прийняття критики по відношенню до себе і до цілої групи; результати правильної експлуатації.

2.2.2. Аналіз дослідження та опис результатів формування творчості в учнів початкових класів засобом проектів

У процесі формувального експерименту нами була застосована система проектної діяльності, яка охоплювала як урочну, так і позаурочну роботу.

Нами були використані два підходи:

- зв'язок проєктів із навчальними темами (на уроці);
- використання проєктів у позаурочній діяльності.

Для формування проєктних умінь та творчих здібностей дітей, зокрема, використали два види визначених занять:

Перший вид – проєктний урок, який складається з роботи над проєктом. Виділені спеціально години на навчання, яких не буває багато, зважаючи на велику витратність часу над проєктом. У такому випадку виграється «якістю», а не «кількістю».

Визначення кількості форм і методів проведення уроків і виховних занять залежні від видів проєктів. Звісно, передбачався високий ступінь самостійності учнів у виконанні дослідження. Актуалізуються предметні знання закріплюються і поглиблюються, розвиваються та розширюються у процесі діяльності над проєктом та освоєнням нових знань школярами.

II вид – урок, який містить проєкти, виконані окремими учнями або групами учнів в позаурочний час із обраних тем різного змісту, або міжпредметні проєкти. На таких уроках школярі презентують свої проєкти.

Організація проєктного навчання в позаурочній діяльності здійснюється у рамках:

- факультативів;
- самостійної діяльності;
- Малої академії наук;
- Центру дитячої творчості;
- гуртків.

У результаті проведеного дослідження учні здобули навички, які забезпечують повноцінний творчий розвиток:

- аналізувати, обирати оптимальні методи та способи виконання завдань;

- розвивати вміння орієнтуватися в навчальному просторі, самостійно конструювати знання;
- формувати та розвивати навички роботи в групі, спілкування та співпраці;
- допомагати учневі підвищити його самооцінку;
- виховувати працьовитість, самостійність, акуратність, старанність.
- Основний спосіб доставки визначається як формування мистецтв, корисних учням у подальшому навчанні;
- вміння планувати свою роботу та прогнозувати результат;
- уміння використовувати велику кількість інформації, порівнювати її та максимально використовувати;
- вміння самостійно працювати з матеріалом: збирати та оформляти його;
- уміння аналізувати думку інших, змістовно і коротко висловлювати свою думку, щоб довести її правоту;
- здатність аналізувати запропоновані проблеми та приймати зважені рішення;
- вміння представити аудиторії свою роботу, коротко її пояснити, виділяючи головну думку;
- здатність самокритично ставитися до себе та інших, керуватися раціональними та корисними стандартами оцінки творів.

Для того, щоб процес розвитку творчих здібностей молодших школярів був організований і успішно здійснювався, необхідно правильно оцінити знання про етапи розвитку творчих здібностей учнів, з вибором видів завдань, методів.

Власне сама діяльність, пов'язана з творчістю, повинна залежати насамперед від творчого рівня, на якому знаходиться учень.

Для цього було проведено дослідження рівня сформованості творчих задатків на уроках літературного читання учнів 3 класу Сторожинецької гімназії № 2 Чернівецького району Чернівецької області. Дослідження проводилося кілька разів за певними чітко визначеними критеріями. Щоб визначити критерії, ми спеціально розробили перелік «творчих здібностей», відзначили наступні критерії рівня розвитку творчих здібностей молодших школярів.

Зокрема, когнітивна організація - розпізнавання знань, понять про творчість, творчі здібності, усвідомлення творчої діяльності.

Мотиваційний же критерій (потреб учнів) – виражає прагнення учнів проявити себе як творчу особистість, виявити інтерес до методики творчих завдань. Критеріями успішності є вміння нестандартно мислити, здійснювати діяльність творчого характеру, включати їх у роботу, виконувати діяльність творчого характеру, позакласну діяльність.

Кожна система правил має характеристики, які допомагають виявити особливості дослідження. При розробці психолого-педагогічного та психофізіологічного характеру молодшого школяра ми повинні були визначити чинники активної мотивації учнів до здійснення навчальної діяльності. Це допомогло не тільки зробити навчальний процес цікавішим, сприяло зростанню практичних здібностей дітей, а й удосконалити методику роботи, відповідно до вподобань учнів.

Методами дослідження на етапі констатувального експерименту стали: анкетування, спостереження, бесіди, опитування, дидактичний аналіз літературних джерел.

Для визначення рівня зацікавленості учнів в літературному процесі на початковому етапі було проведено анкетування учнів 3-х класів та вмотивованості до виконання творчих завдань (Додаток В).

20-25 балів - високий рівень

16-20 балів - достатній рівень

10-16 балів- середній рівень

1-10 балів- початковий рівень

Згідно з анкетуванням, ми дійшли таких висновків:

<i>Рівень сформованості творчих вмінь</i>	<i>3 клас (Експериментальний) (25 учнів)</i>	<i>3 клас (Контрольний) (22 учні)</i>
Високий	60%	54%
Достатній	28%	23%
Середній	12%	14%
Початковий	-	9%

Проаналізувавши опитування, можна зробити висновок, що в класі №1 рівень сформованості творчих здібностей учнів вищий, ніж в учнів класу №2.

За отриманими результатами ми перейшли до другого етапу дослідження – пошукового експерименту – проаналізували різні методики та переглянули комплекс вправ, які не тільки відповідали віковій категорії учнів і темам, визначеним у розкладі, але й зацікавили б респондентів.

В експериментальному класі ми використали запропоновану систему методів і вправ для організації навчальної діяльності учнів. Після теоретичної частини уроку ми завжди залучали учнів до нестандартних форм і методів роботи, що сприяло розвитку їх творчих здібностей. Уже після кількох уроків літературного читання та роботи з дитячою книгою з використанням системи творчих вправ, ми підмітили підвищення інтересу учнів до таких занять, активне бажання брати в них участь.

Згідно результатів дослідження, формувальний експеримент із застосуванням чітко розробленої системи вправ позитивно вплинув на підвищення рівня формування творчості. Під час другого етапу експерименту, учні продемонстрували вищий рівень творчих умінь, ніж під час першого.

Результати дослідження				
Групи Рівні	Констатувальний експеримент		Формувальний експеримент	
	Експериментальна група	Контрольна група	Експериментальна група	Контрольна група
Високий	54%	48%	60%	56%
Достатній	25%	23%	30%	23%
Середній	12%	14%	10%	12%
Початковий	9%	15%	-	9%

Провівши детальний аналіз спостережень за змінами результатів навчальної діяльності учнів, деталізованих думок учителів, можна констатувати, що рівень формування творчих здібностей учнів підвищився. Діти стали більш ініціативні, вони із задоволенням беруть участь у діяльності, що вимагає творчих умінь, а також самостійно виявляють бажання пограти в розповідь, розповісти вірш, взяти участь в конкурсі декламаторів, відключитися від роботи тощо. Також виділяється бажання самостійно скласти власну розповідь, вірш. І це відбувалося тоді, коли знання базувалося на життєвому досвіді дітей. Також ми констатували збільшення кількості учнів, які бажали виконувати власну творчу роботу.

Результати дослідження показали ефективність розробленої нами методики та дали змогу визначати мету і розвиток в учнів уміння використовувати проєктовані методики з учнями початкових класів на практиці. Після виконання плану розробленої системи проєктної діяльності підвищився рівень інтересу та активності на уроках, в позаурочній діяльності, у порівнянні із попередньою. Учні почали працювати більш самостійно, намагалися висловлювати свою думку та активно брали участь в обговоренні виконаної роботи.

2.3. Методичні рекомендації щодо підвищення ефективності проектної діяльності у процесі творчого розвитку молодших школярів

Аналіз педагогічного досвіду дозволяє зробити висновок, що метод проектної діяльності все ширше використовується в освітньому процесі початкової школи як одна з форм та один із методів активного і продуктивного навчання. Проте досі він не зайняв належного місця в практиці початкової школи. Спробуємо визначити причини такої ситуації.

I. По-перше, аналіз змісту навчальних програм і підручників свідчить про те, що вони орієнтують учителів на впровадження інтерактивних, розвиваючих і продуктивних методів і технологій навчання, у тому числі методу проектної діяльності, але кількість завдань, пов'язаних із розробкою навчальних проєктів, є недостатньою.

II. По-друге, спостереження та аналіз навчальних проєктів, тестування та анкетування вчителів дозволяють констатувати, що проблема організації проектної діяльності учнів загалом не входить до сфери особливої уваги вчителів. Застосування методу проєктів часто відбувається інтуїтивно, оскільки не підкріплене професійною підготовкою та відповідним науково-методичним забезпеченням.

III. По-третє, недостатньо методичної літератури з цієї проблеми, тому при організації роботи учнів над навчальним проєктом, випадають важливі компоненти за структурою діяльності (найчастіше це мотиваційний компонент, етап планування діяльності, колективна розробка критеріїв оцінювання).

Часто не враховуються такі умови проектної діяльності, як актуальність проблеми для учасників проєкту, самостійність учнів у визначенні шляхів вирішення проблеми, використання інформації з різних джерел.

IV. По-четверте, робота над навчальними проєктами не є

систематичною, оскільки ще не повністю розкрито потенціал методу проєктної діяльності для виховання і розвитку молодших школярів.

V. По-п'яте, надмірне навантаження вчителів не дозволяє їм організувати діяльність учнів відповідно до вироблених вимог, а звідси – формальний підхід – внаслідок цього етап безпосередньої реалізації проєкту часто переноситься в позаурочний час, а діяльність у школі зводиться лише до презентації результатів.

Водночас серед педагогів зростає кількість тих, хто цікавиться порушеною проблемою. І це не дивно, адже вміння використовувати метод проєктів є показником високої кваліфікації вчителя, його прагнення підвищувати власний професійний рівень, а також бажання оволодіти культурою сучасного організаційного типу діяльності.

Отож, наважимося дати таким вчителям кілька порад, які дозволять здійснювати проєктну діяльність задля розвитку творчих здібностей молодших школярів більш ефективною:

- ✓ Не бійтеся зробити щось не так.
- ✓ Не сподівайтесь, що ви десь зможете побачити, як «правильно» організувати проєктну діяльність учнів, а потім повторити.
- ✓ У проєктній діяльності немає (і не може бути) єдиних рецептів, оскільки ця діяльність глибоко індивідуальна і залежить саме від вашого проблемного поля з учнями, вашої мети діяльності та вибору шляхів вирішення проблеми.
- ✓ Головне – взяти за основу ознаки проєктної діяльності та принципи, на яких вона побудована.
- ✓ Пам'ятайте: організація проєктної діяльності – не данина освітній моді, а високі цілі.
- ✓ Обов'язково поставте перед собою перспективну педагогічну мету (розвивати пізнавальні інтереси учнів; допомогти учням полюбити навчання;

навчити учнів бути відповідальними; подружитися з дитячим колективом; привернути увагу батьків до школи, тощо).

✓ Підпорядкуйте проекту зміст діяльності учнів.

✓ Відкиньте сумніви - результат обов'язково буде!

Рекомендуємо розглянути помічені нами наслідки та помилки, допущені у процесі реалізації проектної діяльності з молодшими школярами.

1. Слід зауважити, що часто робота над проектом зводиться до терміну: «проектна діяльність заради самого проекту». Трапляється, що вчителі захоплюються зовнішньою формою продукту діяльності або подачею проекту на шкоду його змісту. У цьому випадку учні виконують лише завдання вчителя, працюють за інструкціями чи зразками, а потім оформляють папку проекту. Не забувайте, що проектна діяльність учнів – це «діяльність від душі».

2. Надмірна опіка учнів. Намагайтеся відійти від канонів (або стереотипів) традиційної педагогіки, де кожен крок учня був під контролем вчителя. Дайте дітям можливість виявити свою особистість, утвердитися в колективі. Нехай навіть помиляються – можливо, їхні помилки призведуть до виявлення нових проблем, а отже і ідей наступних проектів («не помиляється той, хто нічого не робить!»).

3. Перебільшений оптимізм. Безумовно, проектна діяльність має значний потенціал, але не забуваймо історичні уроки, коли надмірне захоплення соціальною спрямованістю проектного методу завадило реалізації навчальних програм. Нехай робота над навчальним проектом буде для учнів «очікуваною подією, а не буденністю».

Вважаємо за необхідне підсумувати, що, як відомо, проектна діяльність у педагогіці розглядається з різних позицій: і як окремий метод навчання, і як педагогічна технологія, і як форма організації навчальної діяльності. Для початкової школи більш прийнятним є використання роботи над проектом як

особливої форми організації навчання, де діяльність учителя та учнів будується відповідно до етапів навчального проєкту.

Визначаючи стратегію майбутньої навчально-виховної діяльності, вчитель обирає тип чи форму проведення уроку, позакласного заняття, наприклад: урок-проєкт, екскурсійний проєкт, проєкт-вистава, фестиваль проєктів, відео-проєкт, проєкт-виставка тощо.

Зазначимо, що з наведених прикладів найскладніше підготувати та провести урок-проєкт. Водночас, як показують спостереження, вчителі частіше вдаються до нього.

Спробуємо дати кілька порад для полегшення підготовки до проведення уроку-проєкту.

1. Оберіть для проєктної діяльності навчальну тему, у змісті якої учні зможуть виділити актуальну для них проблему.

2. З'ясуйте, чи можна за 40 хвилин розробити з учнями проєкт та всі його етапи. Реально, якщо це однопредметні проєкти прикладного чи інформаційно-ознайомчого характеру.

3. Подумайте, чи буде цей проєкт посильним для учнів, чи вистачить у них досвіду для самостійної діяльності (нагадаємо, якщо кожним кроком у проєкті керуватиме вчитель, це буде не самостійний проєкт, а завдання вчителя).

4. Визначте дидактичну мету проєкту (які нові знання та вміння необхідно засвоїти учням, який має бути результат і яке застосування він матиме).

5. Заздалегідь підготуйте всі необхідні засоби (інформаційні, технічні, природничі тощо).

6. Чітко сплануйте діяльність усіх учасників проєкту.

Для планування проєкту можна скористатися такою схемою:

- Мотиваційний етап.

- Здійснюючи даний етап, учитель повідомляє тему та ідею проєкту, створює позитивний емоційний фон для роботи. Учні обговорюють запропоновану ідею, пропонують власні ідеї.

- Етап планування діяльності.

- Учитель і учні спільно формулюють завдання проєкту, складають план їх вирішення, визначають критерії оцінювання, узгоджують способи діяльності.

- Інформаційно-оперативний етап.

- Учні підбирають необхідний матеріал, опрацьовують його і безпосередньо виконують проєкт.

- Учитель координує діяльність учнів, за потреби допомагає.

- Рефлексивно-оцінювальний етап.

- Учні демонструють результат; разом з учителем можуть аналізувати та оцінювати діяльність; дізнаються як інакше можна було б вирішити проблему і як покращити результат.

Отже, подаємо рекомендацію щодо вдосконалення застосування запропонованої методики на уроках літературного читання та роботи з дитячою книгою в початковій школі.

1. Учитель, добираючи та розробляючи завдання, повинен враховувати психолого-педагогічні, вікові особливості учнів, звертати увагу на особливості та інтелектуальний розвиток кожного учня. Мета та завдання даного проєкту мають позитивно вплинути на подальший розвиток учнів.

2. Плануючи проєкт, необхідно поважати інтереси учнів, пов'язувати проєкт з іншими предметами, з життям. Необхідно також забезпечити тісний зв'язок предмета зі змістом, оскільки учні в своїй роботі опираються не на власний досвід, а на знання з конкретного предмета, в даному випадку уроку літературного читання.

3. Завдання різняться за тривалістю виконання, але в проєктах початкової школи тривалість обмежена 1-2 тижнями позаурочного часу

4. Проблематика проєкту повинна бути обрана відповідно до психолого-педагогічних особливостей самого класу, тобто вона має викликати цікавість учнів. Завдання призначення проєкту повинні бути в зоні розробки.

5. Коли роль вчителя-лідера відступає на задній план, за потреби в проєкті, вчитель спостерігає. У цьому етапі треба стежити, щоб самостійна робота учнів була спрямована в потрібному напрямку. Це можна зробити наступним чином, за допомогою запитань:

- Що буде з проєктом?
- Яка інформація нам потрібна для виконання завдань?
- Яку проблему потрібно вирішити?

6. Важливою частиною проєктної пропозиції є демонстрація/презентація. Учитель повинен допомогти впевнено організувати презентацію. Перш за все визначитися, в якій формі буде проходити презентація, остаточний результат.

7. Навіть якщо учні працюють над проєктом не вперше, перед початком роботи необхідно показати зразок.

Перед кожним проєктом учнів необхідно заохотити та мотивувати до роботи.

8. Наприкінці проєкту учні можуть бути винагороджені за свою роботу, але пам'ятайте, що кожна група, пара чи учень заслуговує на винагороду за свою роботу. Якщо це групова робота, то можна підготувати грамоти чи медалі, якщо кожен учень працював самостійно, то можна організувати похід до музею, наприклад.

Висновки до другого розділу

Узагальнення наукових думок і визначень переконує в необхідності розробки методики впровадження методу проєктів на уроках літератури в початкових класах.

Продемонстровано цінність методу у сприянні учнівській ініціативі, самостійності та колективізму; у розвитку вміння планувати дії; увага до сильних сторін та інтересів дитини; індивідуалізація методики роботи, її етапів; свідомий порядок усіх доктрин щодо цього з боку тих, хто зацікавлений.

У вітчизняній педагогіці метод проєктів вважався засобом;

- тренування розуму та розвиток мислення включно;
- розвиток творчих здібностей;
- виховання самостійності та підготовка дітей до самостійної роботи;
- підготовка учнів до професійної діяльності;
- поєднання теорії та практики навчання.

Вчені визначають проєктна діяльність як відкриту педагогічну систему, яка має певний набір взаємопов'язаних засобів, методів і процесів, необхідних для встановлення та реалізації цілеспрямованого педагогічного впливу на формування особистості учня.

Для учня початкової школи робота над проєктом наповнена різними видами діяльності та має особливе значення, оскільки кожен із них активізує учнів, формує у них самостійність, розкриває природні здібності, збагачує життєвим досвідом та підвищує інтерес до пізнання. Взаємозв'язок між видами діяльності відбувається в різноманітних поєднаннях. Окрім того, метод проєктів нині не розглядається як альтернатива класно-урочній системі, натомість – як додатковий засіб, що підвищує якість навчання, розвиває пізнавальну сферу та особистісні якості молодшого школяра.

Навчальний проєкт для учнів – це можливість зробити справу самостійно чи з товаришами, а також – це нова й незвична діяльність, що допомагає виявити й ствердити себе та застосувати свій життєвий досвід; зрештою – це нові відкриття й нові знання, бо це просто цікаво, тому що незвично.

ВИСНОВКИ

Узагальнені результати дослідження дають підстави для таких висновків:

Аналіз наукової педагогічної та психологічної літератури підтвердив актуальність та своєчасність дослідження проблеми застосування проєктної діяльності на уроках та в позаурочній роботі в початковій школі, виявив недостатню розробленість теорії на практиці.

Чимало дослідників намагалися створити теорію творчості, але їхні підходи та трактування суттєво різняться. Дискутували з цього приводу і психологи, і педагоги і філософи. Більшість авторів сходяться на думці, що творча особистість має вищий рівень знань, які тяжіють до нового та оригінального. Для творчої особистості творча діяльність є життєвою необхідністю, а творчий спосіб поведінки – найактуальнішим.

Узагальнення наукових думок та визначень переконало в необхідності розроблення методики впровадження проєктної діяльності у роботі з молодшими школярами, та на уроках літературного читання в початковій школі, зокрема.

2. У проведеному дослідженні розкрито сутність і зміст базових понять, а саме: «проєкт», «метод проєктів», «проєктування», «проєктна діяльність», з'ясовано поняття «структура проєкту» та його складові.

Установлено, що проєктна діяльність — це комплексний навчальний метод, який дозволяє індивідуалізувати навчальний процес, дає можливість виявити самостійність у плануванні, організації та контролі своєї діяльності. Визначено що поняття «проєктна діяльність» — це метод навчання, оснований на постановці соціально значимої мети і її практичному досягненні, а «проєктний метод» в свою чергу - це спосіб, шлях навчання.

Поняття «структура проєкту» визначаємо, як послідовність етапів навчального проєкту, яка обов'язково включає в себе постановку соціально значимої проблеми, планування діяльності, пошук необхідної інформації, виготовлення з опорою на неї продукту, презентацію продукту, аналіз і оцінку проведеної проєктної діяльності.

3. Запропоновано методичні поради впровадження проєктної діяльності на уроках літературного читання, Я досліджую світ в початковій школі.

Описано послідовність роботи та розроблено проєкт відповідно до цієї послідовності.

4. Розроблено методичні рекомендації для вчителів початкової школи щодо впровадження методу проєктів на уроках літературного читання та Я досліджую світ, в яких звертається увага на особливості роботи дітей молодшого шкільного віку, врахування особистих інтересів та методи заохочення.

5. Виявлено та розкрито такі особливості впровадження проєктної діяльності: врахування вікових особливостей учнів; використання різноманітних форм роботи; організація дослідницької роботи; розвиток творчих умінь учнів; самостійна діяльність учнів тощо.

Тож організація проєктної та пошуково-творчої діяльності учнів початкових класів передбачає визначення ступеня методичної підготовки вчителя початкових класів та виявлення напрямів удосконалення. Окрім цього, необхідно зацентувати увагу на мету, зміст, форми, методи і засоби організації, що передбачає проєктування програми включення молодших школярів в проєктну діяльність, її реалізацію з систематичним аналізом отриманих результатів й коригування згідно аналізу..

Вся діяльність вчителя має бути насичена турботою про створення сприятливого психологічного середовища на заняттях. Досягається,

насамперед, через поведінку вчителя. Метою діяльності педагога, окрім виконання навчальних завдань, є зміцнення впевненості учнів, підтримка позитивної самооцінки та самоповаги. Тільки у такій атмосфері виникає основа, на якій виростають нові ідеї, думки, міркування. Лише такий підхід дозволяє учасникам розкрити свої можливості й ефективно працювати.

Таким чином, здійснений аналіз свідчить, що проєктна діяльність, як явище педагогічне, має багату та складну історію становлення. Вивчення історичного досвіду роботи з цим методом може стати основою для організації успішності його впровадження в умовах сучасної школи України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авдєєва І. (2005) Чи не заважають учні творчому вчителєві? Творча педагогічна діяльність як чинник психотравматизації вчителя. Гуманітарні науки. 2005. №2. С. 105-110.
2. Андрійчук Б.І., Данильченко Н.Г. (2013) Проектна діяльність учнів початкової школи. 2013. №2 (42).
3. Артемова Л.В. (2008) Педагогіка і методика вищої школи. Київ : Кондор. 272 с.
4. Балл Г.О. (1997) Психолого-педагогічні засади гуманізації освіти. Освіта і управління. №2. С. 21-35.
5. Бєх І.Д. (2003) Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 2. Особистісно орієнтований підхід: теоретико-практичні засади. Київ : Либідь. 344 с.
6. Богданюк А. (2015) Креативність особистості, здатність до творчого нестандартного мислення – головна умова розвитку сучасного суспільства. Якість неперервної освіти в умовах євроінтеграційних процесів : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ-Чернівці, 2-4 листопада 2015 р.). С. 198-201.
7. Богданюк А., Коваль О. (2022) Формування творчих здібностей молодших школярів на уроках літературного читання, 2022.
8. Брушлинський А. В. (1995) Творчий процес як предмет дослідження. Питання філософії. 1995. №7. С. 65-71.
9. Бугрій О. (2009) Творчість у педагогічній діяльності. Вища школа. 2009. №4. С. 87-92.
10. Букатий В.М. (2003) Педагогічні таїнства дидактичних ігор: навчального-методичний посібник. Київ, 152 с.
11. Бусєл В.Т. (2005) Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ, Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005.

12. Волобуєва Т.Б. (2013) Дослідне поле інноваційної майстерності. Донецьк : Каштан, 2013. 399 с.
13. Галузинський В.М. (1995) Основи педагогіки та психології вищої школи в Україні. Київ, 220 с.
14. Геращенко І.Г. (2000) Педагогічна творчість і формалізм. Школа. 2000. № 1. С. 2-5.
15. Гільманов С. (2004) Творча індивідуальність педагога. Шкільна практика. №1. С. 197-207.
16. Голубенко М.К. (2007) Проектна діяльність у школі / упорядник М.К. Голубенко. Київ : Шкільний світ, 2007. 128 с.
17. Гончаренко С.У. (1997) Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997. – 421 с.
18. Гриньова М.В. (1998) Формування педагогічної культури майбутнього вчителя. (теоретичний та методичний аспекти). Київ; Харків : Основа. 300 с.
19. Грицай Н.Б. (2012) Методична культура як важливий компонент системи методичної підготовки майбутнього вчителя біології. Суми: Сум. ДПУ імені А.С. Макаренка. № 7 (25). С. 3-9.
20. Гузан І., Филик Н., Кухарчук Л. (2009) Вершини педагогічної творчості. Початкова школа. 2009. № 11. С. 60.
21. Даниленко Л.І. (1999) Наукове та методичне забезпечення впровадження педагогічних інновацій. Київ; Херсон. С. 5-17.
22. Євтух М.Б. (2002) Сучасні тенденції професійної підготовки вчителя. Педагогічна газета. №8-9. С. 7.
23. Завальський Ю.І. (2010) Конкурентноспроможний вчитель: теорія і практика : навчальний посібник. Чернівці : Букрек. С. 102-103.
24. Землянська Е.Н. (2005) Навчальні проекти молодших школярів. Початкова школа. 2005. № 9.

- 25.Зязюн І., Сагач Г. (1997) Краса педагогічної дії : навч. посіб. для вчителів, аспірантів, студентів середніх та вищих навч. закладів. Київ, 1997. 302 с.
- 26.Зязюн І.А. (2004) Педагогічна майстерність: підручник. Київ : Вища школа, 422 с.
- 27.Зязюн І.А. (2008) Педагогічна спрямованість – найголовніша характеристика майстерності. Імідж сучасного педагога. №1-2 (80-81). С. 5-7.
- 28.Іванова Н.В. (2004) Можливості та специфіка застосування проєктного методу в початковій школі. 2004. №2.
- 29.Карпенко О., Федорович А. (2013) Основи педагогічної майстерності. Дрогобич : РВВ Дрогоб. держ. пед. ун-ту ім. І. Франка, 2013. С. 149-157.
- 30.Кичук Н. (1991) Формування творчої особистості вчителя. Київ : Либідь, 1991. 96 с.
- 31.Кобенко О.А. (2002) Самовиховання – шлях до педагогічної культури. Харків : Харківський державний університет. С. 133-144.
- 32.Кондратова Л.Г. (2009) Організація проєктної діяльності учнів в позаурочний час. Харків : Основа, 2009. С. 124.
- 33.Конишева Н.М. (2006) Проєктна діяльність школярів. Початкова школа. 2006. №1.
- 34.Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України. Наказ МОН України від 06.06.2022. №527. <https://nus.org.ua/wpcontent/uploads/2022>.
- 35.Костюк Г. (1989) Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ, 1989. 608 с.
- 36.Кравчук Л. (2008) Розвиток емоційно-вольового компонента соціальної сфери особистості. Початкова школа. №7. С. 43-44.

- 37.Краснощок І. (2007) Професійно-особистісний саморозвиток майбутнього вчителя як складова педагогічної освіти. Рідна школа. 2007. №4. С. 24-27.
- 38.Красовицький М.Ю. (1992) Виховна робота: досвіт і проблеми. Київ : Освіта, 1992.
- 39.Кремінь В.Г. (2004) Вища освіта України і Болонський процес: навчальний посібник. Тернопіль, 2004. 384 с.
- 40.Крижко В.В. (2005) Антологія аксіологічної парадигми управління освітою: підручник для пед. ун-тів. Київ : Освіта України. 440 с.
- 41.Лобода С. М. Педагогічна творчість учителя на шпальтах вітчизняної преси ХХ століття: протистояння ідей Луган. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2010. 503 с.
- 42.Мадзігон В. М., Нісімчук А. (2011) Технологія креативної педагогічної освіти: монографія. Ін-т пед. технологій. Луцьк : Твердиня, 2011. 509 с.
- 43.Мазур Н. (2007) Зміст професійної культури викладача вищої школи. Рідна школа. 2007. №4. С. 18-21.
- 44.Максименко С.Д. (2001) Рефлексія проблем розвитку в психології. Психологія і суспільство. 2001. №3. С. 4-22.
- 45.Мантула Т.І. (2008) Проєктні технології: теорія і практика. Кіровоград : ТОВ «ПОЛІМЕД-Сервіс», 2008. 150 с.
- 46.Міщенко Л.І. (1986) Леся Українка: посібник для вчителів. Київ. 303 с.
- 47.Мороз О., Омеляненко В. (1992) Перші кроки до майстерності. Київ : Знання, 1992. 112 с.
- 48.Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. із навчанням українською мовою. 1-4 класи. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2018. 392 с.
- 49.Науменко В.О. (2015) Літературне читання. 4 клас. Київ : Освіта, 2015. 171 с.

50. Нісімчук А.С. (2000) Сучасні педагогічні технології: Навчальний посібник. Київ : Просвіта. 2000.
51. Онопрієнко О. (2007) Проекти в початковій школі : тематика та розробка занять / упоряд. О. Онопрієнко, О. Кондратюк. Київ : Шкільний світ, 2007. 128 с.
52. Орлов В.Ф. (2005) Професійне становлення вчителя як предмет педагогічних досліджень. Педагогіка і психологія. №1(46). С. 42-51.
53. Орлова Л.А. (2007) Участь молодших школярів в проектно-дослідницькій роботі. Початкова школа. 2007, №3. С. 12-16.
54. Основи педагогічної творчості вчителя: Навчально-тематичний план і програма курсу для педагогічних спеціальностей вищих навчальних закладів / Укл. С.О. Сисоєва, В.І. Барко, І.В. Бушовський та ін. Київ, 1991. 32 с.
55. Пальшкова І.О. (2011) Педагогіка: професійно-педагогічна культура вчителя : навчальний посібник. Київ : Видавничий Дім «Слово». 192 с.
56. Пальшкова І.О. (2004) Поняття та сутність професійно-педагогічної діяльності. Педагогіка. 2004. №9. С. 26-38.
57. Педагогічна творчість і майстерність : хрестоматія / Укл. Н. Гузій. Київ : Інститут змісту і методів навчання, 2000. С. 98-111.
58. Педагогічна творчість: методологія, теорія, технології / В. П. Андрущенко [та ін.]. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2005. С. 165-174.
59. Пихтіна Н. П. (2012) Педагогічна творчість. Ніжин. держ. ун-т ім. Миколи Гоголя. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2012. 175 с.
60. Приходченко К. І. (2007) Творче освітньо-виховне середовище загальноосвітнього закладу гуманітарного профілю. Донецький національний ун-т. Донецьк : Донеччина, 2007. 640 с.

61. Психологія і педагогіка життєтворчості: Навчально-методичний посібник (ред. рада: В. Даній (голова), Г.М. Несен (заст. голови), Л.В. Сохань, І.Т. Єрмаков (наук. ред.) та ін. Київ, 1996. 792 с.
62. Савченко О.Я. (2015) Літературне читання. 4 клас. Київ : Освіта, 2015. 192 с.
63. Серьожникова Р. К. (2006) Майбутній педагог в просторі творчого розвитку. Донецьк : Норд-Прес, 2006. 471 с.
64. Сидоренко Т. (2001) Творчість у діяльності вчителя. Рідна школа. 2001. №5. С.55-57.
65. Синельников В.М. (2005) Самовиховання як діяльність і його психологічні особливості. Педагогіка і психологія. № 3 (48). С. 34-41.
66. Сисоєва С. Основи педагогічної творчості: підр. для студ. вищих пед. закладів. Київ : Міленіум, 2006. 344 с.
67. Сисоєва С. О. Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня : Монографія. Київ : Поліграфкнига, 1996. 406 с.
68. Сисоєва С.О. (1994) Основи педагогічної творчості вчителя: Навчальний посібник. Київ : ІСДОУ, 1994. 112 с.
69. Сисоєва С.О. Педагогічна творчість. Київ : АПН України, Інститут педагогіки і психології професійної освіти, 1998. 151 с.
70. Сохань Л.В. (2003) Життєва компетентність особистості: науково-методичний посібник. Київ : Богдана. 520 с.
71. Степаненко О. (2007) Особистісні та професійні якості творчого педагога. Нова педагогічна думка. 2007. №4. С. 82-90.
72. Сухомлинський В. О. (1976) Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. Вибр. творим : в 5-ти т. Київ : Рад. школа, 1976. Т. 1. С. 2-206.
73. Сухомлинський В.О. (1977) Вибрані твори в 5-ти т. Т. 3. Серце віддаю дітям; Народження громадянина; Листи до сина. 1977. 668 с.

- 74.Сухомлинський В.О. Сто порад учителеві. Вибр. тв. в п'яти томах. Київ : Рад. шк., 1976. Т. 2. С. 101-110.
- 75.Ушинський, К.Д. (1972) Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології. Київ. С. 192-471.
- 76.Франчук О.В. (2009) Інноваційні технології на уроках читання: Методична система ЧПКМ / Упоряд. О.В. Франчук Харків : Вид. група «Основа», 2009. 192 с.
- 77.Хомич Л.О. (1998) Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів. Київ : Магістр – S. 1998. 200 с.
- 78.Цимбалюк І.М. (2004) Підвищення кваліфікації вчителя: розвиток творчих здібностей молодших школярів : Навч.-метод. посіб. Київ : ВД «Професіонал». 222 с.
- 79.Чернишов О. (2009) Творчий обдарований учитель – учитель майбутнього. Директор школи, ліцею, гімназії. 2009. №6. С. 18-21.
- 80.Щербакова К.І. (1990) Вступ до спеціальності: Навчальний посібник. Київ, 1990. 166 с.
- 81.Щербань П. (2004) Сутність педагогічної культури. Вища освіта України. 2004. № 4. С. 2-3.
- 82.Юрчик О.В. (2015) Впровадження проєктної технології в навчальний процес. [Навчальний посібник]. Хмельницький : НВО №5 ім. С. Єфремова, 2015. 88 с.
- 83.Яковишина Т. (2012) Педагогічна творчість : навч.-метод. посібн. Рівне, 2012. 128 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця «Класифікація проєктів»

<i>Ознака</i>	<i>Види проєкту</i>
За тематичною спрямованістю	<ul style="list-style-type: none"> • мовні, • екологічні, • етнографічні, • країнознавчі, • з прав людини, • соціологічні тощо.
За домінуючим видом діяльності	<ul style="list-style-type: none"> • дослідницький проєкт <ul style="list-style-type: none"> ✓ добре обміркована структура; ✓ визначеність мети; ✓ актуальність предмета дослідження для всіх учасників; ✓ соціальна значущість; ✓ продуманість методів дослідження та експериментальної обробки результатів. • творчий проєкт <ul style="list-style-type: none"> ✓ відсутня детально опрацьована структура спільної діяльності учасників; ✓ спільна діяльність перебуває в розвитку; ✓ завчасна домовленість учнів про результати і форму їх представлення (рукописний журнал, свято тощо); ✓ необхідність мати сценарій свята, макет журналу. • рольовий або ігровий проєкт <ul style="list-style-type: none"> ✓ учасники беруть на себе певні ролі; ✓ вигадують, імітують соціальні й ділові стосунки своїх персонажів; ✓ домінуючий вид діяльності – гра; ✓ результат проєкту залишається відкритим до самого кінця. • інформаційний проєкт

	<ul style="list-style-type: none"> ✓ збір інформації про певний об'єкт, явище; ✓ - ознайомлення учасників проєкту з цією інформацією, її аналіз і узагальнення фактів; ✓ потреба добре продуманої структури; ✓ систематична корекція у ході роботи над проєктом; ✓ структура включає: мету, актуальність, методи отримання та обробки інформації, результат (замітка, стаття, реферат, доповідь, відеофільм), презентація. <p style="text-align: center;">• практичний проєкт</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ у самій назві проєкту відображена проблема, над якою буде вестися робота; ✓ результат діяльності чітко визначено з самого початку; ✓ орієнтація результату на соціальні інтереси учасників (проєкт шкільного саду); ✓ потребує складання сценарію всієї діяльності його учасників; ✓ визначення функцій кожного з них; ✓ наявність чіткої координаційної роботи у вигляді поетапних обговорень; ✓ презентація одержаних результатів і можливих засобів їх упровадження в практику.
За тривалістю проведення	<ul style="list-style-type: none"> • міні-проєкти (1 урок); • короткотривалі (4-6 уроків); • середньої тривалості (1-2 тижні); • довготривалі (у групах та індивідуально, протягом декількох місяців, року).
За змістовою специфікою	<p>Монопроєкт— у межах одного предмету</p> <p>Міжпредметний проєкт — з кількох різних предметів</p>
За кількістю учасників	<ul style="list-style-type: none"> • особистісні; • парні; • групові; • колективні.

Додаток Б

Методичні рекомендації щодо організації проектної діяльності

Додаток Б 1

Пам'ятка для батьків

Участь у проектній діяльності – складна праця і для учня, і для Вас, батьки. Проект передбачає самостійну діяльність учня, проте Ваше завдання – знати суть проектної діяльності, її етапів, вимог до процесу і результату виконання, щоб бути готовим до сприяння своїй дитині, якщо вона звернеться по допомогу.

!!!Пам'ятайте: Ви відграєте роль джерела інформації нарівні з книжками, фільмами, Інтернетом тощо. Право вільного вибору джерела інформації надається дитині!

Виконання проекту передбачає декілька послідовних етапів:

- вибір теми проекту;
- пропозиція початкових ідей;
- вибір кращої ідеї;
- планування проектної діяльності;
- оцінка і самооцінка проекту;
- презентація проекту.

Яка ж роль батьків на кожному етапі виконання проекту?

На етапі пропозиції початкових ідей і вибору кращої з них можливі дії батьків:

- допомогти дитині запропонувати якомога більше ідей;
- записати їх на аркуші паперу врозкид, щоб не виділяти ці ідеї порядком запису в стовпці.

Нехай ці ідеї будуть найрізноманітнішими, навіть зухвалими. Чим більше ідей, тим більший вибір.

Наступний етап: вибір і формулювання теми проектної роботи. Можливі дії батьків: допомогти вибрати кращу ідею та обґрунтувати вибір.

Потім визначають завдання проекту. Можливі дії батьків: може знадобитися допомога в правильному формулюванні завдання проекту.

При розробці плану і структури виконання проекту можливі дії батьків виявляються в тому, що вони допомагають спланувати роботу з урахуванням зайнятості дітей. Буде потрібна також допомога в коригуванні плану проектної роботи, визначенні термінів її виконання з урахуванням особливостей особистого розкладу дітей. Особливої уваги з боку батьків вимагає визначення проміжних термінів роботи.

На наступному етапі обговорюють можливі результати роботи за темою проекту відповідно до конкретних індивідуальних завдань. Тут дії батьків такі: передбачити з дітьми можливі варіанти виконання кожного

завдання, розбити обсяг роботи на невеликі частини і визначити термін виконання кожної.

Дуже важлива допомога батьків на наступному етапі роботи – вивчення необхідного матеріалу з теми проекту. Ознайомившись зі списком додаткової літератури, батьки можуть порадишити доповнити або прибрати джерела, які не повною мірою стосуються обраної теми. Дорослі посприяють дитині у відвідуванні бібліотеки, музею, виставок, допоможуть зорієнтуватися в книгарні, у пошуках джерел додаткової інформації за темою проекту. Джерелом інформації можуть бути опитування, спостереження, експеримент, інтерв'ю, бесіда, а також книжки, періодичні видання, Інтернет.

При розподілі конкретних завдань між учасниками проектної групи теж може знадобитися втручання дорослих (ситуація несправедливого розподілу обов'язків, пояснення обов'язків). На етапі підготовки висновків за результатами роботи над проектом дітям може знадобитися допомога в змістовому, граматичному і стилістичному редагуванні. За результатами виконання проекту готується звіт і публічна презентація. На цьому етапі батьки можуть допомогти провести останню перевірку перед презентацією, прорепетирувати виступ, зняти хвилювання дітей перед виступом.

І, нарешті, робота над проектом завершується оцінкою його результатів і самого процесу. Батьки дають поради, які допоможуть скорегувати діяльність дітей у наступному проекті. Обговорюють з дітьми, що вони зможуть зробити самостійно, без допомоги батьків.

Таким чином, у ході роботи над проектом батьки можуть виступати одночасно в декількох ролях. Вони:

- консультують;
- відслідковують виконання плану;
- вирішують оперативні питання;
- допомагають у попередній оцінці проекту;
- беруть участь у підготовці презентації;
- забезпечують найбільш сприятливий режим роботи, відпочинку та харчування.

Отже, основне завдання школи, сім'ї та вчителів полягає в тому, щоб створити умови, які б викликали в учнів пізнавальні потреби в набутті знань, в оволодінні способами їх використання та впливали на формування умінь і навичок творчої діяльності. При цьому слід враховувати, що розвиток мислення учнів може здійснюватися не тільки шляхом оволодіння спеціальними знаннями різних предметів, а й шляхом розвитку здібностей до самостійної розумової діяльності.

Школа і батьки покликані допомогти молодшим школярам самореалізуватися, стати носіями власного унікального досвіду.

Додаток Б 2**Орієнтовна тематика для проектної та дослідницької діяльності**

- ✓ Чи міцне куряче яйце? Чому?
- ✓ Про деякі способи виживання в природі.
- ✓ Про що розповідають сліди на снігу?
- ✓ Звідки в хлібі стільки дірочок?
- ✓ Користь паперу.
- ✓ Чому вода в невеликих водоймах зелена?
- ✓ Чому висохла калюжа?
- ✓ Чому море солоне?
- ✓ Чому ми плачемо? Звідки беруться сльози?
- ✓ Чому закисає молоко?
- ✓ Чому хліб буває чорний і білий?
- ✓ Чому чай заварюють кип'ятком?
- ✓ Подорож водяної крапельки.
- ✓ Хліб усьому голова!
- ✓ Що у нас в сільниці і в цукорниці?
- ✓ Чудові перетворення, або Що таке сир?

Додаток Б 3**Приклади тем і проектів****Професії**

Джерела інформації: енциклопедія, бесіди з батьками, художні фільми, життєвий досвід, екскурсії, спостереження, розповіді.

Можливі проекти: інсценування твору «Ким бути»

Написання твору «Ким працюють мої батьки», газета, колаж тощо.

Новий рік

Джерела інформації: бібліотека, бесіди з дорослими, книги, Інтернет.

Можливі проекти: гра-практикум «Вітання і побажання»; новорічний карнавал; колаж; стінгазета; інсценування-драматизація.

Осінь

Список можливих справ:

1. Прочитати та обговорити твори з теми.
2. Зробити фотосесію.
3. Дібрати прислів'я, загадки, ігри.
4. Написати розповідь про осінь (твір).
5. Скласти словничок-довідничок.
6. Розказати про улюблене дерево восени.
7. Підготувати виставку малюнків.
8. Вивчити вірші про осінь.
9. Взяти інтерв'ю в ровесників, батьків, вчителів «Осінь – це ...».

Додаток В

Приклади проектів для учнів 3 класу

Додаток В 1

**Проект з літературного читання
на тему «На чужий труд ласий не будь»
(за твором «Місто дружніх майстрів» Юрія Ярмиша, 3 кл.)**

Паспорт проектної роботи:

1. «Позитивні та негативні персонажі».
2. Вчитель класу.
3. Трудове навчання, математика, малювання..
4. Учні 3 класу.
5. Конструктивний проект.
6. Отримання та закріплення знань пов'язаних з твором, розвиток уваги, уваги, пам'яті, критичного та творчого мислення, виховання поваги до праці інших, любові до читання.
7. Створення стінгазети до якої входить: бібліографічна довідка, кросворд, порівняльна таблиця позитивних та негативних рис персонажів, ілюстрації до твору.
8. Ватман, олівці та фломастери, лінійка клей, підручник з літературного читання за 3 клас.
9. Стінгазета.
10. Етапи роботи над проектом:
 - I. Вчитель ознайомлює учнів з твором та автором, подає короткі бібліографічні відомості. Після цього вчителю необхідно зацікавити учнів у підготовці проекту до цього твору. Після мотивації учнів можна переходити до наступного етапу.

II. Після ознайомлення з твором та автором вчитель разом з учнями формулює запитання дослідження (проблему), визначає мету та завдання, етапи виконання проєкту. Складається перелік необхідного обладнання, учні діляться на групи. Для кожної групи визначається завдання.

- 1) На цьому етапі учні на основі прочитаного твору виконують в групах відповідне завдання. Визначається порядок роботи, розподіляються ролі між учасниками групи. Вчитель надає консультації щодо виконання завдань.
- 2) Учасники групи презентують готові завдання. Після окремої презентації кожного результату, вони поєднуються в один кінцевий продукт.
- 3) Вчитель підводить підсумок проєкту, хвалить та мотивує учнів до подальшої творчої роботи.

Додаток В 2**Проект з «Я досліджую світ»****на тему «Мої друзі»**

1. Проведення бесіди з учнями, у ході якої розглядається декілька проблем з різних тем, які пропонують діти:

- У мене багато знайомих, але це не означає, що кожен із них мій друг.

- Усі люди на планеті знають, що треба берегти природу, але досі існують «Червона книга» і «Чорна книга». Отже, недостатньо знань, слід навчитися оберігати навколишнє середовище.

- Ми – кияни. Але чи означає це, що ми знаємо своє місто.

У бесіді вчитель повинен психологічно тонко спрямувати дітей на вибір тієї проблеми, яка в даний момент актуальна. Для восьмирічних дітей більш значима і близька проблема відносин між однолітками. Тому була обрана саме ця проблема.

2. Проблема обрана. Тепер обираємо тему проекту.

Діти запропонували назвати проект «Мої друзі». Проходить обговорення теми проекту. Бесіда про дружбу.

3. Діти разом з учителем складають план роботи над проектом :

- Малюнки та листи до проекту «Мої друзі».

- Створення малюнка за темою «Портрет друга».

- Написання міні-твору «Лист другу».

- Обговорення плану дій за темою «Відвідання друга в день народження» (алгоритм відвідин, вибір подарунка, добір віршів-привітань).

- Конкурс малюнків за темою «Ми з друзями на прогулянці».

- Художньо-творче оформлення прислів'їв і приказок про дружбу.

- «Дитячий майданчик, на якому я проводжу дозвілля з другом».

4. Створення проекту за планом.

5. Виставка проектів.
6. Підбиття підсумків.
7. Захист проектів. Рефлексія.

Робота над цим проектом будеється таким чином:

1. Обговорення обраної теми, вироблення попереднього плану а роботи з цієї теми.
2. Розгляд рослин, зібраних в гербарій. Обговорення груп рослин (*за місцем розташування*: рослини лісу, рослини поля, рослини озер, рослини лук, садові рослини; *за видами*: квіти, трави, дерева, чагарники, злаки, овочі; *за складом*: корінь, стебло, лист, плід, насіння).
3. Конкурс малюнків за темою: «Що я бачив влітку», «Літня природа». Робимо підписи під малюнками. Вивчаємо прислів'я та приказки про літо, про літні місяці. Подовженість дня. Вимірювання температури. Природа восени. Місяці осені. Зміна кольору рослин. Осіння погода. Герої осінньої казки (1 година).
4. Виставка портретів героїв осінньої казки. Створюємо осінні картини, героїв осінньої казки (з природного матеріалу). Вірші про осінь, осінні місяці. Малюємо палац королеви Осені.
5. Примхлива фея Погода восени. Прислів'я та приказки про осінню погоду. Малюємо картини осені, фотографуємо. Прикрашаємо палац королеви Осені.
6. Загадки на осінню тематику. Висновок щодо осінньої погоди.
7. Зернові рослини. Хліб усьому голова. Які овочі та фрукти збирають восени. Осінні гриби. Вірші, загадки про овочі, фрукти, гриби і хліб. Пишемо міні - твір «На бенкеті у королеви Осені».
8. Тварини восени.
9. Конкурс малюнків і творів «Добрідень зимонько-зима». Природа взимку. Вірші про зиму. Малюємо портрети зимових місяців.

10. Зимові свята. Звичаї святкування зимових свят (Нового року, Різдва). Записуємо вірші, колядки, привітання, пісні про Новий рік.

11. Конкурс малюнків і творів на тему «Зимові канікули». Відповіді на запитання після зимової екскурсії. Зима в житті рослин. Тварини взимку. Конкурс малюнків «Тварини взимку». Малюємо і підписуємо сліди звірів на снігу. Готуємо «пиріг» для птахів.

12. Прислів'я, приказки, загадки про сніг. Дивовижні властивості снігу. Де і як народжується сніг. Снігові пушинки. Робимо з паперу сніжинки. Пишемо міні-твір «Снігопад».

13. Зимні види спорту. Готуємо книгу про зимові види спорту. Подарунок татам, дідусям.

14. Конкурс малюнків «Весняний пейзаж». Весняні свята. «Весняні тюльпани» – виріб із паперу, мамам у подарунок. Розробляємо рецепт (алгоритм) приготування весняного печива.

15. Весняні свята. «Весняні картини». (Весняні свята, пробудження природи).

16. Весняна погода. Прислів'я, загадки, приказки про весну. Виготовляємо з паперу кораблики.

17. Підбиття підсумків.

18. Створення портфолію проекту.

19. Захист проекту.

20. Рефлексія.

Для учнів третіх класів можна оголосити конкурс проектів на вільну тему. Учні самостійно вибирають проблему, визначають тему свого проекту. Але кожен учень обговорює з учителем свій план роботи над проектом, наприклад: «Морське дно», «На дачі», «Зоопарк».

Додаток Г**Добірка ігор для творчого розвитку молодших школярів у процесі виконання проєктної діяльності:****творчі гри з досвіду роботи вчителя початкових класів****1. Дитячий театр**

Дидактична мета. Вчити дітей виділяти у творі основні події, передавати свої думки без слів.

Зміст. Учитель ознайомлює дітей із твором і дає завдання: показати почуте за допомогою жестів та міміки.

Наприклад: «Ріпка» – діти намагаються передати зміст казки без слів, імітуючи рухи головних героїв, тощо.

2. Опорні слова

Дидактична мета. Розвивати вміння запам'ятовувати в тексті деталі сюжету, відтворювати їх в усних переказах.

I варіант

Вчитель дає ряд слів із недавно прочитаного твору.

Наприклад: пшеничний колосок, зерно, млин, борошно, тісто, пиріжки.

Діти мають назвати твір, про який ідеться, і переказати його з використанням опорних слів.

II варіант

Діти мають прочитати твір і визначити опорні слова, за допомогою яких можна якнайповніше відтворити заданий уривок твору.

Наприклад: після читання казки «Вовк вівтом» учні виписують ряд слів – осел, вовк, вівт, люди, хлоп.

Виграє той, за чиїми словами легко відтворити казку.

3. Що спочатку, що в кінці

Дидактична мета. Розвивати вміння аналізувати, вчити, запам'ятовувати послідовність подій у творі.

Зміст. Учитель читає уривок твору з певною подією, а діти називають ті події, що відбувалися раніше чи пізніше. Виграє команда, яка назве точний порядок подій.

Наприклад: «Раптом бідняк побачив на узбіччі дороги дідуся. Той швидко підійшов до бідняка, спитав: «Чого ти, друже, сумний?»

- Що було до того?
- Що було пізніше?

4. Намалюємо мультфільм

Дидактична мета. Вчити визначити головні події, які влітаються в основний зміст твору, розрізнити головне та другорядне, розвивати вміння аналізувати й синтезувати.

Зміст. Діти діляться на групи, отримують завдання на картках, виконують його, обмінюються думками.

Завдання:

- Які малюнки можна намалювати до казки «Колобок», щоб діти, які її не читали, зрозуміли зміст?
- Виберіть серед поданих ілюстрацій найменшу кількість, за якими можна відтворити зміст казки.
- Виберіть із твору або придумайте підписи до ілюстрацій.

У результаті виконання завдання має вийти мультфільм.

5. З циферблатом я дружу – зразу відповідь скажу

Дидактична мета. Вчити дітей орієнтуватися в сюжеті, дати знання про жанрові особливості казки.

Зміст. Учасники гри мають моделі циферблатів із годинниковою стрілкою. Вчитель ставить дітям запитання за змістом прочитаних творів. Відповіддю має стати цифра: учні наводять стрілку циферблата на відповідне число.

Наприклад (казка «Котигорошко»):

- Скільки було синів у батька Котигорошка? (6)
- Скільки діб летіла перша булава? (12 діб)
- Яка булава підійшла хлопцю? (2)
- Яким ударом Котигорошко вбив Змія? (3)
- Скільки друзів було в Котигорошка? (3)

6. Літературний музей

Дидактична гра. Закріплювати знання про жанрові особливості казки.

Зміст. Учитель проводить уявну екскурсію залами музею. Кожна зала отримує назву відповідно до жанрових особливостей твору.

Наприклад: зараз ми побуваємо в музеї, де є Зала Казок. У цій залі виставлено чарівні предмети. Згадайтеся, кому вони належать?

Шкатулка з грошима («Про неробу Юрка, маминого синка»), яйце-райце («Яйце-райце»), перстень («Зміїв перстень»).

7. Машина часу

Дидактична мета. Вчити дітей визначити залежність між сюжетом і часом, у якому відбуваються події, розвивати фантазію, творчі літературні здібності.

Зміст. Учитель дає дітям завдання у групах. Виграє та група, яка найшвидше та найцікавіше складе найкоротший новий твір за мотивами відомого сюжету.

Наприклад: уявіть собі, що події твору та герої переносяться в інший час...

- Що у творі повинно змінитися?
- Що може залишитися таким самим?
- Які події стануть неможливими?

8. Намалюй карту

Дидактична мета. Вчити дітей розуміти думку автора твору, запам'ятовувати деталі сюжету.

Зміст. Учитель читає художній твір, після чого діти діляться на групи і отримують завдання – намалювати карту-схему подій. Виграє група, яка найкраще складе карту твору.

Наприклад: намалювати карту до казки «Колобок». Кольором позначити характери персонажів.

9. Співавтори

Дидактична мета. Вчити дітей визначати залежність між елементами сюжету, запам'ятовувати їх.

Зміст. Учитель читає твір або діти самостійно ознайомлюються з ним.

Завдання:

- Придумай продовження твору. Які події могли відбутися в майбутньому?
- Хто з героїв мав сильніший вплив на події? Якщо його забрати, як зміниться сюжет твору?
- Яка з подій вплинула на подальший розвиток сюжету?

10. Близнюки-початки

Дидактична мета. Вчити дітей розумітися на побудові твору, знаходити спільне в різних творах жанру.

Зміст. Грати можуть як окремі учні, так і групи дітей. Вчитель дає завдання.

I варіант

Пригадайте, які казки починаються однаково. (Наприклад, «Жили собі дід та баба».)

II варіант

Пригадайте, які казки закінчуються однаково. (Наприклад, «От вам і казочка, а мені бубликів в'язочка».)

III варіант

Пригадай казки:

- Які закінчуються весіллям.
- Де молодший брат найкраще виконує всі завдання.

11.З'явився - зник

Дидактична мета. Вчити визначати взаємозв'язок між присутністю героїв у творах і змінами в сюжеті, розвивати творчу уяву.

Зміст. Після ознайомлення з твором діти працюють у групах. Кожній групі пропонується завдання:

I варіант

Уявіть собі, що в центрі подій, які відбуваються у творі, опинився персонаж з іншого твору. Чи змінюється сюжет, як розвиваються події далі?

Виграє група, яка розповість найкращий варіант казки.

Наприклад: казка «Дрізд і голуб»

II варіант

Уявіть собі, що один із героїв твору за наказом чарівника зник. Чи зміниться сюжет, як розвиватимуться події далі?

Наприклад: казка «Колобок»

12.Юний казкар

Дидактична мета. Формувати уявлення про сюжет, розвивати творче уявлення про сюжет, розвивати творчу уяву та літературні здібності.

Зміст. Прочитавши ряд творів, діти мають написати свій: одну дійову особу взявши з одного твору, другу з іншого, а хід подій відтворити, як у третьому.

Наприклад: головний герой – Колобок, інший герой – Солом'яний бичок, сюжет «Кози-Дерези».

13.Про що розкажуть непрочитані твори?

Дидактична мета. Вчити дітей налаштуватися на книгу і правильно починати знайомство з нею, визначити тему, можливий зміст книги.

Зміст. Учитель демонструє учням незнайому книгу. Діти розкладають обкладинку, титульну сторінку, ілюстрації, зміст. Виграє той, хто швидше здогадається, про що може розповідатися у цій книзі.

Завдання після гри. Прочитай твір, перевір, чи правильно ти визначив зміст непрочитаної книги.

14. Пригадай заголовок

Дидактична мета. Формувати вміння визначати заголовок як відображення ідеї і теми твору, розширювати читацькі інтереси.

Зміст. Учитель пропонує назвати твори художньої літератури, в заголовках яких є розділові знаки.

Наприклад:

Кома (Будь обережна, Марійко).

Три крапки (Не те літо, після війни...).

Лапки («Не хочу багатства»).

Дефіс (Лисичка-кума).

Знак питання (Як павуки подорожують?).

Знак оклику (Україно!).

Завдання після гри. Згадавши заголовок, учень повинен сказати, що він розкриває, про що розповідає автор чи про що він хотів сказати своїм твором.

15. Приказка-казка

Дидактична мета. Вчити дітей розуміти прочитане, дивитися на події очима автора.

Зміст. На дошці записані прислів'я, вчитель читає твір і просить вибрати ті з них, які відповідають основній думці твору.

Наприклад: «Колосок» – Землю красить сонце, а людину – праця.

16. Ми автори

Дидактична мета. Вчити дітей складати свої твори за законами певного жанру.

Наприклад: скласти оповідання, казку, байку за сюжетом казки «Курочка Ряба»

Скласти такий кінець до відомої всім історії, який би вам більше сподобався.

Додаток Д

**Фотозвіт про процес творчого розвитку
учнів 3 класу Сторожинецької гімназії № 2
Чернівецького району Чернівецької області
(на основі власного досвіду педагогічної діяльності)**

